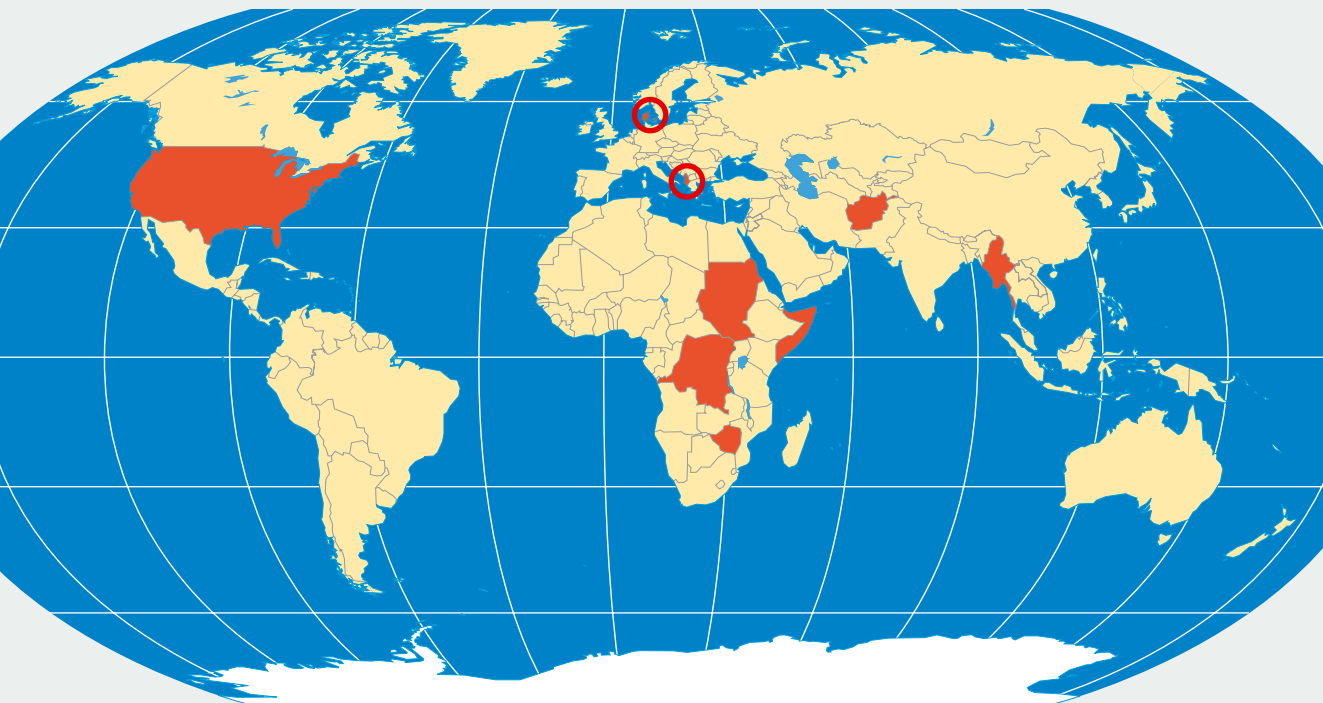

Geografisk Orientering

Tidsskrift for Geografforbundet
December 2012 · 42. årgang · Nr. 6

Blandet indhold

Årets sidste nummer af GO med blandet indhold indledes af tre bidrag af Niels Ulrik Kampmann Hansen. Samme forfatter har tidligere bidraget med artikler til GO. I denne omgang kan I læse om befolkningstal på Danmarks øer, Virusøen Lindholm som forsknings-ø under staten samt datidig byudvikling med stjerneudskiftning af byerne Allested og Vejle på Fyn.

Dernæst en opfordring fra friluftsrådet til at nyde naturen via såkaldte kløverstier og samtidig en opfordring til at byde ind, hvis ikke der findes en af slagsen i dit lokalområde! Både månedens link og fagudvalget med GO-skolekonkurrencen nr. 17 tager udgangspunkt i denne opfordring.

Jakob Mølgaard, faglig leder på kursusudvalgets studietur til Albanien i påsken 2013, bidrager med en kortere baggrundsartikel om landet. Og fra Europa til såkaldte skrøbelige stater i verden, hvor behovet for vedholdende og engagerede donorer er fremtrædende – her i følge Folkekirkens Nødhjælp.

Af overvisningsrettede artikler suppleres formandens leder med en kort artikel om overgangen i geografi fra folkeskolen til gymnasium og HF inkl. en opfordring til erfaringsudveksling på tværs af uddannelsesniveauerne. Forfatterne er to gymnasielærere, begge med relation til Geografilærerforeningen for gymnasiet og HF.

Endvidere en artikel med kommentarer til ideen om ét samlet naturfag i folkeskoleregi: science.

Artiklen drager paralleller til USA. Desuden en artikel af dette års bachelorvinder udnævnt på geografweekenden 2012 (GW12).

Endelig kan I læse hhv. referatet af generalforsamlingen 2012 og beretningen fra GW12 i Skåne.

En ny tid venter medlemsbladet Geografisk Orientering. Den afgående redaktion takker farvel, mange gode oplevelser og erfaringer rigere. Og det er tid til at byde velkommen og ønske held og lykke til medlemsbladets nye redaktion anført af en ny redaktør, Andreas Egelund Christensen.

Andreas har en Ph.d.grad i geografi fra Institut for Geografi og Geologi, Københavns Universitet, hvor han på nuværende tidspunkt også er ansat som adjunkt. Han har gennem sine studier rejst i hele verden og blandt andet boet ni måneder på en isoleret atol i Stillehavet i forbindelse med Galathea 3 ekspeditionen.

Har du lyst til at være med i GO-redaktionen, kan du henvende dig til Andreas (aec@geografforbundet.dk). Redaktionsarbejdet er ulønnet, men spændende og lærerigt.

God læselyst
Maja Enghave

Indhold

686 Redaktionens forord: Blandet indhold

688 Leder: Fra folkeskole til gymnasium/HF
– Geografi er i dag styrket. En fælles naturfagsprøve i folkeskolen
Af Erik Sjerslev Rasmussen

688 Fra folkeskole til gymnasium/HF – Geografi er i dag styrket
Af Birgit Sandermann Justesen og Niels Vinther

690 Rettelse til GO nr. 5, 2012, s. 656-661
Af Peter Astrup Madsen

692 Befolkningstal på Danmarks øer
Af Niels Ulrik Kampmann Hansen

696 Virusøen Lindholm i Stege Bugt
Af Niels Ulrik Kampmann Hansen

701 Allested og Vejle på Fyn – Danmarks smukkeste stjerneudsigtninger
Af Niels Ulrik Kampmann Hansen

708 Kløverstier – den næste i din by!
Af Johanne Leth Nielsen

709 Månedens link

710 Det ældgamle nye land
Af Jakob Mølgaard

714 Skrøbelige stater og vedholdende donorer
Af Nils Carstensen

716 Pas på? Science kom...!
Af Lars Bo Kinnerup

722 Referat af Geografforbundets ordinære generalforsamling

724 Beretning fra geografweekend 2012
Af Mette Starch Truelsen

726 Fra Fagudvalget: Elevernes navigering i en eksplosiv strøm af informationer fra medierne
– og lærerens zigzag-løb mellem "sort skole", kreativitet og Felix Baumgartner
Af Ditte Marie Pagaard

728 Bachelorprisen 2012: Handlekompetence og entreprenørskab
Af Sira Kjeldal

732 GO-skolekonkurrence for landets folkeskoleelever

733 Hvor er geografien?

738 Anmeldelser

Forside: Aktiviteter på den røde Kløvesti i Brøndbyøster. Foto: Hans Ole Madsen.

Fra folkeskole til gymnasium/HF - Geografi er i dag styrket En fælles naturfagsprøve i folkeskolen

I Geografisk Orientering nr. 5, 2012 præsenteres fagudvalgets høringsvar til Danmarks Lærerforening vedrørende loven om indførelse af en fælles naturfagsprøve.

I højre kolonne redegør den nuværende og tidligere formand for Geografilærerforeningen for gymnasiet og HF, Niels Vinther og Birgit S. Justesen for geografifagets faglige standpunkt i gymnasiet.

Et gladeligt budskab

Det er dejligt, at geografi er blevet styrket ved at blive et prøvefag i folkeskolen, hvilket den digitale prøve har bidraget til. Testen består af 20 "opgaver", som skal besvares i løbet af 30 minutter. Mange af de slutmål, der omtales i Fælles mål 2009, indgår i denne prøve, hvorfor undervisningen nødvendigvis må blive mere målrettet end tidligere. – Tak for det.

Lad os endelig bevare denne prøveform.

Men for nyligt har Ministeriet for Børn og Undervisning opgjort landsresultatet i de nationale test. Der er fremgang over stort set hele linjen med geografi som markant undtagelse, som der står i Politiken 30. oktober 2012. En årsag til dette er formodentligt, at der er alt for få lærere med linjefag i geografi. Flere lærere underviser i geografi uden at have den nødvendige faglige ballast. Derfor er det vigtigt at styrke læreruddannelsen, så også geografiundervisningen kan bidrage med at højne undervisningsniveauet i Danmark.

Fælles naturfagsprøve

Lovforslaget om en fælles naturfagsprøve varsler nye tider.

Den nuværende regering har varslet øget tværfaglighed, hvor den tidligere regering talte om øget faglighed. Disse mål behøver dog ikke at være hinandens modsætninger.

Den øgede faglighed kom til udtryk i netop det, at bl.a. geografi og biologi blev prøvefag, hvilket vi i foreningen har været glade for.

Lad os håbe, at der kommer noget godt ud af det nye lovforslag om en fælles naturfagsprøve. Hermed mener jeg, lad os bevare en styrket faglighed i folkeskolen samtidig med at der opbygges en helhedsforståelse for naturfag og fagenes betydning for menneskets fortsatte udvikling på den jord, vi er blevet sat til at forvalte.

Venlig hilsen
Erik Sjørslev Rasmussen
Formand for Geografforbundet

Fra folkeskole til gymnasium/HF - Geografi er i dag styrket

"Det var spændende, og jeg kunne bruge det, jeg har lært i folkeskolen". Dette er et udsagn, som vi hører oftere og oftere i geografi-/naturgeografiundervisningen i gymnasiet, efter at geografi er blevet et prøvefag i folkeskolen.

Det er meget tydeligt, at elevernes niveau i geografi er blevet hævet væsentligt, efter at de nu møder faget i folkeskolens overbygning, og ikke mindst efter at man har indført afgangsprøve i geografi. Tidligere, hvor der ikke var et prøvekrav i folkeskolen, mødte vi ofte elever, hvis grundviden i geografi kunne ligge på et meget lille sted. Dette skyldtes naturligvis mange ting, men en væsentlig årsag var fraværet af geografi i de ældste klasser. Det betyder med andre ord rigtigt meget, at et fag ikke ligger for langt tilbage i hukommelsen, men får en løbende opdatering, som vi efterfølgende kan bygge videre på i gymnasiet.

Hvad er det, der er anderledes i dag?

Eleverne kender faget, og mange er rigtig glade for geografi. De har "pludselig" et grundlæggende kendskab til bl.a. geologi, vandets kredsløb, vejr og klima og regional geografi. Vi ser det allerede i nv (naturvidenskabeligt grundforløb), hvor emner som eksempelvis 'Den globale opvarmning' og 'Vedvarende energikilder' kan startes på et noget højere niveau, end vi gjorde tidligere. Mange elever kan dog også blive lidt overraskede over at skulle igennem de samme emner som i folkeskolen, men bliver dog hurtigt klar over, at man i gymnasiet og HF går mere i dybden og dermed tilføjer emnerne nye dimensioner.

Geografi er et praktisk fag

At eleverne er glade for naturgeografi afspejles også i de relativt mange naturgeografihold på B-niveau. At faget i gymnasiet med reformen er blevet rent naturgeografisk med dertil mange eksperimenter virker fængende. Mange nævner specifikt den praktiske dimension, som både sjov og lærerig og et afbræk fra den ellers tavledominerede undervisning i gymnasiet. De mange forsøg, eksperimenter, feltarbejde og ture ud af huset er ved at blive geografi i gymnasietets varemærke og tiltrækker flere elever, der tidligere har valgt andre naturvidenskabelige fag.

Vejen frem

Det er efter vores mening en rigtig god ide, hvis undervisere i geografi (HF), naturvidenskabelig fagpakke (HF) og naturgeografi får bedre indsigt i folkeskolens læseplaner og afgangsprøve i geografi. Netværk mellem underviserne i folkeskolen og ungdomsuddannelserne er en af vejene frem, både til at orientere hinanden, udveksle ideer, skabe forskellige samarbejdsrelationer og til at få indsigt i faget i dets forskellige niveauer og former.

En anden måde at få indsigt er naturligvis at kigge i de forskellige lærebøger, men det vil være godt med et egentligt samarbejde, så man får indsigt i, hvor vægten i undervisningen lægges.

Lad underviserne på de forskellige uddannelsesniveauer samarbejde og sikre geografis fremtid.

Birgit Sandermann Justesen, lektor, Nærum Gymnasium og tidligere formand for Geografilærerforeningen for gymnasiet og HF og
Niels Vinther, lektor, Greve Gymnasium/HF og formand for Geografilærerforeningen for gymnasiet og HF.

Dreng fra Sierra Leone vasker sig.
Foto: Louise Dyring Nielsen/Red Barnet.

Skandinaviske drenge leger med vand en varm sommerdag.
Foto: Nima Stock/Polfoto.

Hvor skal dine elevers nye liv begynde?

Hvordan ville dit liv se ud, hvis du blev født på ny? Træk et nyt liv i Red Barnets virtuelle lykkeshjul, Livets Lotteri. Så kan du se, hvor i verden du ender, og hvordan dine levevilkår bliver.

"Øv - jeg er født i Malawi", "Yes, jeg er fra USA", "Hvad er analfabetisme?", "Jeg har de samme problemer i mit land, som du har", "Jeg er født, der hvor du kommer fra i virkeligheden". Det var blot nogle af elevernes kommentarer, da Lars Odgaard fra Skt. Knuds Skole i Aarhus brugte Red Barnets nye undervisningsmateriale, Livets Lotteri, hvor eleverne drejer på et virtuelt hjul for at se, hvordan deres liv ville være blevet, hvis de var blevet født et andet sted i verden. Gennem film, billeder og fakta om landet kan eleverne udforske deres nye hjemland og få svar på, hvordan en barndom – og et voksenliv – ser ud dér.

Undervisningsmaterialet er til grundskolernes ældste klasser og består af et online spil, en lærervejledning og elevopgaver. Fagligt

lægger materialet op til at gøre brug af Livets Lotteri i samfundsfag og geografi. Desuden inddrages den internationale dimension og faglig læsning i undervisningen ved brug af undervisningsmaterialet. Materialet kan benyttes online eller downloades som pdf på <http://megafonen.redbarnet.dk/Livets-Lotteri>.

Livet i perspektiv

"Vores ambition med Livets Lotteri er at vise danskerne, hvordan verdens børn bliver født under vidt forskellige vilkår. Størstedelen vokser op i fattigdom, og hver dag dør flere end 20.000 børn, inden de har fejret deres femårsfødselsdag. Livets Lotteri illustrerer de risici og problemer, som mange børn oplever, og hvordan Red Barnet arbejder for at hjælpe udsatte børn", siger Helle Kjærsgaard, informationschef i Red Barnet.

Onlinespillet henvender sig til alle, der gerne vil blive lidt klogere på, hvordan børn har det i forskellige dele af verden – og Red Barnet markedsfører da også spillet til alle.

Med det store oplysningselement i spillet, var det oplagt at lave et undervisningsmateriale, så også skoleelever kan få faglig gavn af det.

"Ideen med undervisningsmaterialet er, ud over oplysningen om vilkår i globalt perspektiv, at eleverne rammes på flere intelligenser gennem brug af spillet og opgaverne. De oplever visuelt, hvordan fordelingen er befolkningsmæssig, chancen for at blive født i et i-land og efterfølgende skriftligt og mundtligt, når de gennem arbejdet med opgaverne og gennem diskussion skal tage stilling til nye problematikker som fattigdom og børnearbejde", siger Jakob Øllgård Hansen, skole- og kommunikationsmedarbejder i Red Barnet.

Både spillet og opgaverne kan differentieres og materialet kan yderligere bruges som en del af den faglige læsning.

Jakob Øllgård Hansen er skole- og kommunikationsmedarbejder i Red Barnet.

Red Barnet
Save the Children Denmark

Rettelseskommmentar til GO nr. 5 2012

Af Peter Astrup Madsen

I artiklen om Ålandsøernes kvartærgeologi er der i forhold til Ralf Carlssons oprindelige tekst desværre blevet byttet lidt rundt på begreberne – noget redaktionen påtager sig det fulde ansvar for. Det drejer sig om beskrivelsen af erosionsspor side 658.

Den korrekte tolkning af seglformet brud er, at "horne-ne" er rettet *imod isens* bevægelsesretning, således som det også skulle være fremgået af fig. 1 i Carlssons artikel, hvor sådanne spor desværre er dækket af fig. 2a og 2b.

Af fig. 1, som den nu fremstår, ser man tydeligt, at isen har haft en bevægelsesretning fra neden og skråt op efter mod højre. For parabelridser forholder det sig lige omvendt. Her er sprækkeorienteringen orienteret *i isens* bevægelsesretning.

En lidt mere udførlig beskrivelse af sådanne erosionsspor fremgår af fig. 2 fra Geologisk set - Bornholm (1996). Pilen viser isens bevægelsesretning. Priksignaturen viser de rå overflader, mens streksignaturen viser polerede overflader med skurestriber; a: Halvmåneformet brud, b: Seglformet brud, c: Parabelridser, d: Seglformet trug – her vist efter Johnsson (1951).

Kilder

Carlsson, R.: Ålandsøernes kvartærgeologi, Geografisk Orientering nr. 5, 2012, s. 656-661.

Graversen, P.: Geologisk set - Bornholm, Geografforlaget 1996.

Johnsson, G.: Studier over hållskulpturen på Bornholm, Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening 1951, bind 12 s. 67-81.

Boks.

Også på Bornholm finder man mærker af isens erosion. Fx har Hammerknuden en hældende stødside mod nordøst og en stejl læside mod sydvest. Isens bevægelsesretning har været fra NØ mod SV, hvilket mere nøjagtigt fremgår af skurestriberne. Vinkelret på skurestriber findes parabelridser og seglformede brud – og sågar halvmåneformede brud. Disse skulle være særlig tydelige ved Kælderbakken og Stejlebjerg på Hammerknudens højeste parti i den sydvestlige ende (Geologisk set – Bornholm, 1996).

Fig. 1. Stødside af et rundklippesystem med skurestriber på den for Ålandsøerne så karakteristiske rapakivigranit. Inden for det mørke (lavbevoksne) felt i forgrunden ses nogle seglformede brud. Geta Kommune. Foto: Ralf Carlsson, juli 2012.

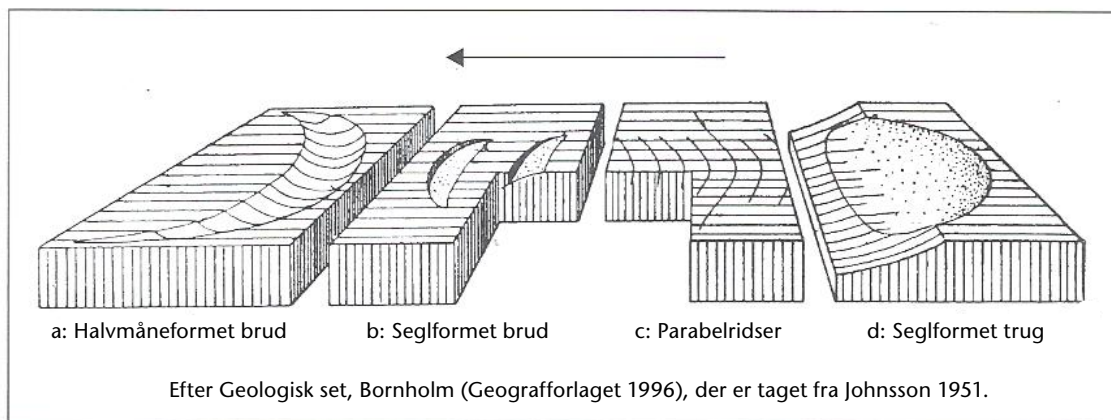

Fig. 2. Skematisk fremstilling af forskellige spor efter gletsjerisen og dens smeltevand. Kilde: Johnsson, 1951.

Befolkningstal på Danmarks øer

Af Niels Ulrik Kampmann Hansen

I Geografisk Orientering (GO) nr. 2, 2009, der er et temanummer om danske småøer, bragte jeg på siderne 92-95 en oversigt over befolkningstallet på en række øer. Jeg er siden blevet opmærksom på, at Danmarks Statistik har en tilsvarende tabel under Statistikbanken (www.statistikbanken.dk). Statistikbanken viser dog kun tal fra 1901 (1906), mens der for sogne og større øer findes publicerede tal tilbage til 1787. De to kilder supplerer hinanden, og den digitale indgang giver samtidig nogle fordele.

Kurvetegning inkl. vejledning

Rent pædagogisk kan det være en fordel at finde tal i en statistik og derefter plotte dem ind i et koordinatsystem, men de digitale tal fra Statistikbanken kommer lynhurtigt, og de kan umiddelbart tegnes digitalt. Dog er der nogle problemer, hvis man beder om en kurve; her skal tallene bearbejdes i et Excel-regneark, så absicisseaksen (x-aksen) får ækvivalent afstand (enheder med samme afstand).

Når man har fundet de ønskede tal, skal man afmærke den relevante ø (eller landsdel) og derefter afmærke de ønskede årstal. Dette gøres ved at holde shift-tasten nede. Derefter er det muligt at se de relevante tal ved at trykke: Vis tabel.

Nu skal man ind i et Excel-regneark (øverst til venstre), og

i dette skal man gennemstregede de udvalgte årstal og konvertere dem til et tal. Gennemstreg begge talrækker i regnearket. Tryk indsæt og bed om et punktdiagram, så får man den rigtige kurve, hvor et år fylder det samme (se fig. 2-5).

Fejlkilder i Statistikbanken

Der er også nogle fejlkilder i Statistikbanken, som man skal være opmærksom på. Danmarks Statistik gør ikke specifikt opmærksom på, at folketallet angives som 0, når man ikke har tal. Det gælder især for de mindre øer, der ikke er sogneøer (dette gælder dog ikke Bjørnø ved Faaborg). På de små øer findes ingen optællinger fra før 1906, dvs. at der for 1901 står 0, selvom øen var beboet; tallet er indregnet under øens sogn på en større ø eller på fastlandet. For halvøen Jylland og Vendsyssel-Thy mangler der tal fra 2007-2009; her står også 0. Her burde man have sat en streg, ligesom i papirversionen af statistikken.

Mange af de øer, der er medtaget i tabellen, opfattes ikke længere som øer [2], men i statistikken figurerer de endnu.

Statistikbanken under Danmarks Statistik

Den pågældende statistik findes let på Danmarks Statistiks hjemmeside eller evt. direkte under Statistikbanken. På Statistikbanken findes der flere hundrede mio. tal. Hvis du vil vide noget om øer, vælger du først fanen: Befolkning og valg. Dernæst vælger du mappen: Folketal, og endelig vælger du mappen: Folketal efter øer. Denne statistik går fra 1901 til 2012. Det er lidt ærgerligt, at man ikke har medtaget befolkningstallene fra 1769 og frem til 1890, når de er publicerede.

Tabeltallene giver et overblik over hele Danmarks befolkning på hovedlandsdele. Under betegnelsen "jyske øgruppe", der omfatter halvøen og de 31 omgivende øer, ses det, at pr. 1. januar 2012 boede 46 % af Danmarks befolkning i det jyske område, 42,7 % på og omkring Sjælland, 8,7 % på Fyn med øer, mens Lolland-Falster og omliggende øer må nøjes med 1,9 %, og Bornholm blot rummer 0,8 % af befolkningen. Ved sammenligning med tal fra 1901 ses forbløffende små ændringer. Dengang boede 43,8 % i og omkring Jylland, dvs. at Danmarks befolkning rent faktisk rykker mod vest. Jeg er dog usikker

Boks.

Danmarks Statistiks definition på en ø: Øen skal være omgivet af vand til alle sider og evt. fastgjort til fastlandet af en bro eller en dæmning [1].

Folketal 1. januar efter øer og tid

	1901	1906	1911	1916	2009	2010	2011	2012
Sjællandske øgruppe (sammmentælling)	953 114	1 018 847	1 089 400	1 182 668	2 329 910	2 348 684	2 368 560	2 383 936
Agersø	449	455	454	444	221	207	203	191
Amager	48 615	57 989	67 331	87 200	169 157	171 210	174 179	176 904
Bogø	1 281	1 196	1 145	1 173	1 112	1 111	1 135	1 105
Dybsø	0	5	3	5	0	0	1	1
Egholm	0	9	10	12	0	0	0	0
Enø	0	87	78	79	281	297	296	297
Eskilsø	0	20	20	20	2	3	6	6
Farø	0	19	22	21	5	5	5	5
Gavnø	0	59	62	118	40	37	38	35
Glænø	0	210	207	177	63	57	53	54
Hesselø	0	19	16	16	0	0	0	0
Klaus Nars holm	0	0	0	0	0	0	2	2
Langø	0	14	24	17	3	3	3	2
Lindholm	0	0	0	0	0	0	1	3
Masnedø	0	169	166	310	135	126	128	116
Musholm	0	5	3	3	0	0	0	0
Møn	14 134	14 213	14 127	14 143	10 074	9 909	9 777	9 648

Fig. 1. Udsnit af Statistikbanken.dk. Udsnittet viser en del af Sjælland fra 1901-1916 og 2009-2012. Kilde: Statistikbanken.dk.

på, om man har taget hensyn til Sønderjyllands folketal før 1920, samt at Samsø frem til 1970 tilhørte den sjællandske øgruppe (Holbæk Amt).

Den sjællandske øgruppe

Amager og Slotsholmen regnes stadigvæk som selvstændige øer, selvom de er forbundne med Sjælland med flere broer. Egholm er for længst sammen-vokset med Agersø, men optræder selvstændigt i statistikken, og tallene er medregnet begge steder. Øerne Sprogø, Glænø, Enø, Gavnø, Masnedø, Farø, Langø (i Storstrømmen), Møn, Bogø og Nyord har alle broer eller dæmninger.

Øen Klaus Nars holm, der ligger i Farum sø, er en af vores mindste beboede øer. Det er samtidigt den eneste helårsbeboede ø i ferskvand. Tabellen oplyser, at der i 2011 og 2012 boede to personer på øen.

Hesselø i Kattegat affolkedes 1976; den blev senere genbefolket, men er atter fra 2005

folketom. Det kan måske vise sig at være et problem, hvis der findes olie omkring den.

I forbindelse med sikringsstyrkens indkaldelse under 1. Verdenskrig kom et stort antal personer til søforterne omkring København. Folketal, areal og klima 1901-1960 oplyser således, at der i 1921 var 344 personer på de dengang seks bemandede søforter. Tallene fra 1916 er muligvis henregnede under Amager, eller også er de slørede som militære hemmeligheder; i årene herefter falder tallet til omkring 250, mens tal efter 1935 ikke er opgjort. I Statistikbanken er disse tal ikke nævnt, men som noget helt nyt oplyses det, at Trekroner ved indsejlingen til Københavns havn er optaget i statistikken; her bor fra 2008 to personer og herefter én enkelt. Saltholms to kanonbatterier fik også sin del af det militære personel, i 1911 boede her 38 personer, i 1916 298, mens tallet i 1921 var normaliseret til 25 personer;

efter 1970 boede her færre end 10 personer, mens der i 2012 blot bor 1 person. Det må være en sand Robinsonade.

Også Sprogø (ligesom Livø i Limfjorden) har set kraftig befolkningsvækst. Fra 1925 til 1955 husede øen en del af de Kellerske åndsvageanstalter. Øen var totalt affolket fra 1995 til 2002, i 2003 boede der 3 personer, mens øen er folketom herefter. Tærø er efter 2008 blevet en eneboerø. Dybsø er siden 2011 genbefolket med en enkelt beboer.

Den Lolland-Falsterske øgruppe

Øerne Lolland og Falster har broer til Sjælland og er indbyrdes forbundne med flere broer og en tunnel. Det ses, at Lolland har en vigende befolkning, mens Falster har et stabilt folketal. Albuen har kun periodisk ø-karakter, ellers er den forbundet med Lolland med et naturligt drag. Øen Skalø, der ligger nord for Fejø, har i mange

år været dæmningsforbundet med denne. I en note gøres der specielt opmærksom på, at øens befolkning efter 1. januar 2011 medregnes under Fejrøs. Vejrøs befolkning er indregnet under Fejø (sogn). Det samme gælder for Askø og Lilleø, der opgøres som to øer, men hvor Lilleø's tal er medregnet under Askø.

Øerne i Nakskov fjord Slotø, Barneholm og Hyllekrog blev affolkede efter 1965. Vejlø blev affolket i 2006 efter at have været eneboer siden 2002, og Enehøje affolkedes i 1986; senere var der dog ved en enkelt tælling 1 person. Øen Rågård, der blev affolket i 1955, er tilsyneladende blevet genbefolket i 1998 med 2 personer. Vejrø midt i Smålandshavet affolkedes i året 1990, men var genbefolket i perioden 1995-2006, så var øen folketom 2007-2010, men huser efter 2011 igen en fastboende befolkning.

Den Bornholmske øgruppe

Ud over hovedøen er der kun Christiansø og Frederikssø. I perioden fra 1901 til 1976 er folketallet på øerne slået sammen statistisk, men herefter opgøres de hver for sig. Christiansø og Frederikssø er indbyrdes forbundne med en mindre fodgængerbro.

Den Fynske øgruppe

Statistikken får problemer med det ørige Drejø sogn, da der under hovedsognet i 1901 står opført befolkningstallet 623; dette tal dækker øerne Drejø, Skarø, Birkholm, Hjortø og Hjelmskov (se fig. 2-4). Tåsinge, Siø, Langeland samt Thurø har broer og dæmninger. Øen Vigelsø i Odense Fjord er affolket efter 1986.

Øerne Brandsø i Lillebælt, Hjelmskov ved Hjortø, Strynø Kalv (begge i det sydfynske øhav) samt Dræet ved Æbelø affolkedes efter 1965. Ejlinge nær Dræet var i årene 1976 til

Fig. 2. Befolkningskurve over Drejø i det sydfynske øhav 1901-2012. Tallet fra 1901 er for hele Drejø sogn, der dengang også indbefattede de mindre, beboede øer Skarø, Hjortø, Hjelmskov og Birkholm. Befolkningstallet for Drejø i 1901 har nok snarere været 380 end de 623, som tabellen angiver. Dette diagram er tegnet direkte fra Statistikbanken.dk. Bemærk at abscisseaksen ikke er ækvidistant. Kilde: Statistikbanken.dk.

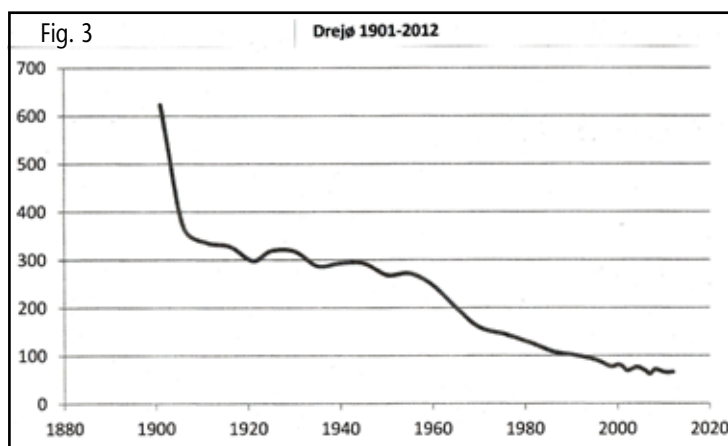

Fig. 3. Befolkningskurve over Drejø 1901-2012. Her er abscisseaksen gjort ækvidistant. Kilde: Statistikbanken.dk.

1998 en eneboer; herefter har øen ingen indbyggere. Halmø ved Ærø blev folketom i 1976. Illumø i Helnæsbugten blev ubeboet i 1986, mens Romsø i Storebælt mistede sine sidste beboere i 1996. Store Svømmø nær Faaborg var ubeboet i perioden 2001 til 2004 og igen efter 2006, mens der nok boede en lille familie på 4 personer i

2005. Æbelø er uden faste indbyggere efter 2009.

Øen Torø ved Assens er i de seneste år blevet landfast med Fyn. De sidste 3 beboere forlod øen i 2002.

Det er besynderligt, at en kunstig, broforbundet ø, der aldrig førhen har været opfattet som en ø, er kommet med i statistikken; det er værftsoen

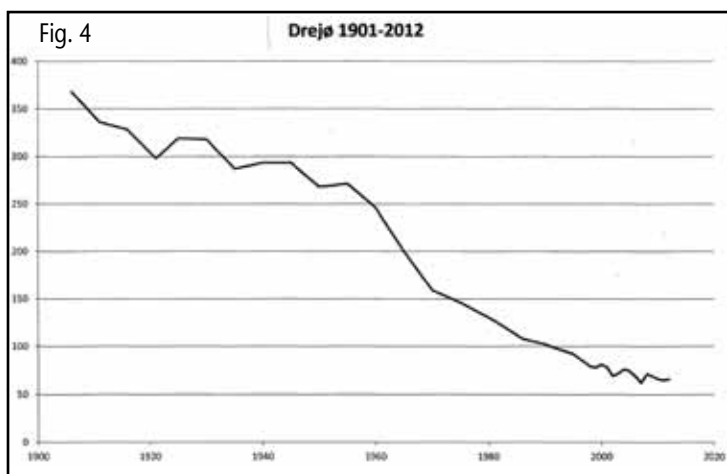

Fig. 4. Befolningskurve over Drejø 1901-2012. Her er abscisseaksen gjort ækvidistant, og tallet for 1901 rettet. Kilde: Statistikbanken.dk.

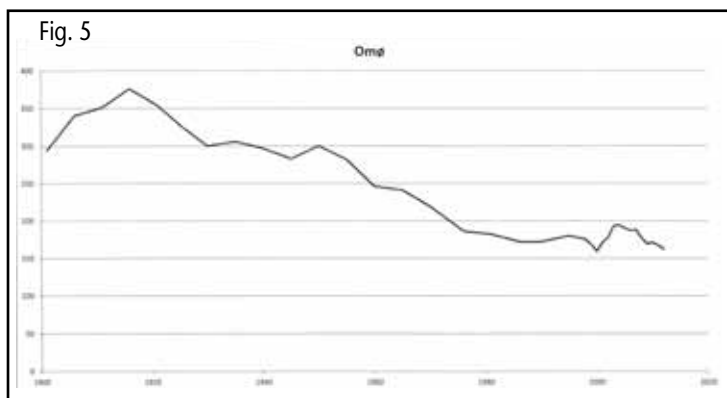

Fig. 5. Befolningskurve over Omø i Storebælt. Her er abscisseaksen gjort ækvidistant. Øens befolkning topper i 1916; derefter ses en afvandring forårsaget af landbrugets strukturrationalisering. Hvis man har tal fra 1769 med, ses at øens befolkning var stabil frem til 1850. For uddybning af Omøs befolkningsforhold se tekst og figurer i GO nr. 1, 1988, s. 270 og GO nr. 3, 1988, side 380-381. Kilde: Statistikbanken.dk.

Frederiksholm i Svendborg havn, der allerede i 1920 fik en bro.

Jylland og øerne deromkring

Under Jylland er de bro- eller dæmningsfaste øer: Agerø, Alrø, Als, Jegindø, Kalvø og Mors medtaget i tabellen. Et helt ekstremt eksempel på en

tidligere ø er Gjøøl, der ikke har optrådt i Statistisk årbog som ø siden 1935. Den blev indiget i perioden 1914 til 1920, og arealet mellem digerne blev tørlagt. I Statistikbanken angives folketallet efter 1935 som 0. Øen Hindø i Stadil fjord, der også er dæmningsforbundet, affolkedes i 1911, genbefolkedes i 1921 for så atter at blive affolket

efter 1950. Øen Hjelm sydøst for Ebeltoft blev affolket efter 1965, mens den sidste indbygger på Langli i Ho Bugt forlod øen efter 1955. Fyrpersonalet på Spirholm nord for Læsø blev bortrationaliseret efter 1960. Øen Vorsø i Horsens fjord har i flere perioder i de senere år været uden faste beboere.

De sønderjyske øer: Als, Barsø, Rømø og Årø optages først i dansk statistik fra 1921, mens de små øer Store Okseø i Flensborg fjord og den landfaste Kalvø i Genner fjord først optræder fra 1930.

Konklusion

Man skal bruge tabellerne med en vis varsomhed. Frem for alt skal man ikke ukritisk blot trykke befolkningskurven ud, men omregne årstal til adækvate værdier. Tilsammen giver den digitale tabel og den trykte tabel GO nr. 2, 2009 et overblik, men man skal være opmærksom på visse faldgruber. Men Statistikbanken giver altid de nyeste tal.

Niels Ulrik Kampmann Hansen er lektor på Aurehøj Gymnasium

Noter

[1] Danmarks Statistik v/ Dorte Larsen, Afdelingsleder, Befolkning.

[2] Forfatterens definition på en ø kan læses i Geografisk Orientering nr. 6, 2011, s. 328, 1. spalte. Versus Danmarks Statistik er øer med bro-, dæmnings- eller tunnelforbindelse ikke indeholdt i forfatterens definition.

Kilder

GO nr. 6, 2011, s. 328-333,
GO nr. 2, 2009,
GO nr. 1, 1988, s. 270 og
GO nr. 3, 1988, s. 380-381.

Folketal, areal og klima 1901-1960, Statistiske Undersøgelser nr. 10, 1964.

www.statistikbanken.dk

Virusøen Lindholm i Stege Bugt

Af Niels Ulrik Kampmann Hansen

Fig. 1. Skråfoto af Lindholm set fra sydvest. Foto: Virusinstituttet DTU.

Øen Lindholm er hjemstedet for Statens Veterinære Institut for Virusforskning. Det blev oprettet i 1926 og bliver stadig udbygget. På øen forskes der i eksotiske virusinfektioner hos husdyr, dvs. virus vi ikke har i Danmark. Lindholm er en del af Veterinærinstituttet, DTU. Jeg var så heldig at få adgang til øen 10. oktober 2011, hvad der ellers ikke er muligt grundet virussikkerheden. For tilladelse og informationer takkes professor Åse Uttenthal fra Lindholm. Der verserer planer om flytning af instituttet fra øen til DTU Lyngby.

Lindholm er et almindeligt ø-navn

Der er 9 øer i Danmark, der hedder Lindholm. Dette skyldes givet dominans af skovtræet lind:

- 1) I Limfjorden nord for Thyholm
 - 2) Øst for Samsø nær Kyholm
 - 3) Nord for Lolland tilhørende Knuthenborg
 - 4) Nord for Stege
 - 5) Syd for Orø i Isefjorden
 - 6) I Karrebæk Fjord ved Gavnø
 - 7) Vest for Nysted
- Herudover er der to nu landfaste:
- 8) I Nyborg Fjord (inddæmmet) og

- 9) I Lindelse Nor (dæmningsforbundet med Langeland). Denne artikel handler om ø nr. 4.

Lindholm ligger midt i Verden

Når man går rundt langs Lindholms kyster, kan man se land til alle sider. Mod nord ses øen Nyord, broen til Nyord og Ulvs-hale-halvøen. Mod øst og syd ses Møn med byen Stege, hvis kirketårn og tidligere sukkerfabrik er markante terrænpunkter. Mod sydvest ses Kosterland, der tidligere var en ø, samt Mønbroen (Dronning Alexandrines bro) fra 1943. Under broen anes øerne Langø og Tærø, og mod

vest ses Sjællandskysten med Kalvehave, hvorfra færgen til øen sejler.

Øens centrale dele er en morænekerne omgivet af marint forland. Erosionen er minimal, da bølgekraften er beskeden. Mod syd findes en lang odde, således at øen ligner Livø i Limfjorden. Lindholms Hale er stadigvæk et smukt naturområde med mange ynglefugle, og det fungerer også som rasteplads for skarver, svaner og gæs.

Tidligere var der en mindre odde mod nord, men kystsikring på øens vestside har gjort, at materialetilførslen hertil er begrænset, så odden er nu væk.

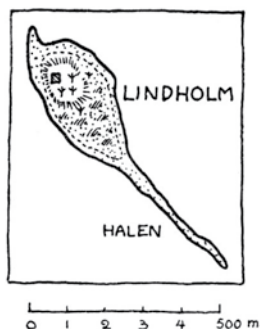

Fig. 2. Kort over Lindholm 1922. Her fremgår det tydeligt, at øen består af en central morænekerne med et marint forland især mod sydøst. Kilde: Achton Friis: De Danske Øer II. Anden udgave. 1961.

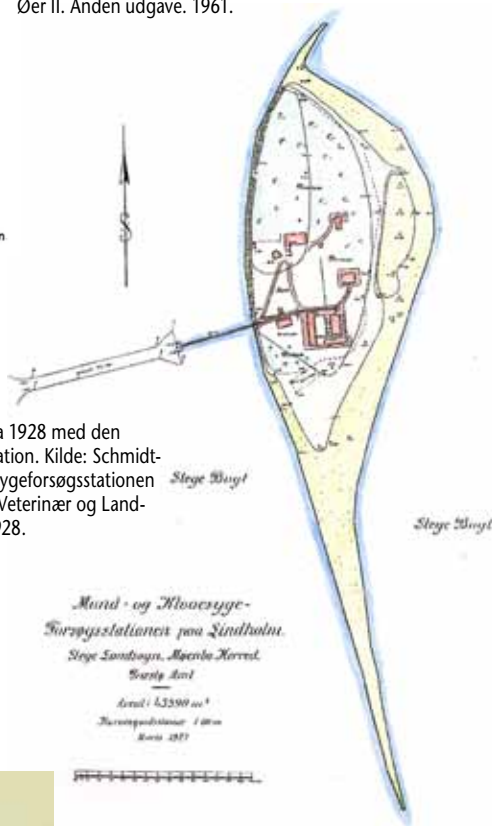

Fig. 3. Kort over øen fra 1928 med den nyetablerede forsøgsstation. Kilde: Schmidt-Jensen: Mund- og Klovsygeforsøgsstationen på Lindholm. Den kgl. Veterinær og Landbohøjskoles Årsskrift 1928.

Fig. 4. Udsnit af Målebordsbladet Nyord M 4128 i 1:20.000 opmålt 1888, rettet 1941, trykt 1962. Kilde: © Kort & Matrikelstyrelsen (666).

Fig. 5. Lindholms Hale med strandengsvegetation i forgrunden og den ubevoksede odde med skarver og gæs. I baggrunden anes Stege med kirke og tidligere sukkerfabrik

Øens tidlige historie

Lindholm har siden middelalderen hørt under Koster Færgesø, der anvendte øen til græsning. I 1913 blev øen købt af den københavnske maskiningeniør Brorsen, der byggede et beboelseshus, gravede brønde og plantede læbælt af nåletræ samt frugttræer. Han solgte i november 1925 øen til staten.

Achton Friis besøger øen

På sin rejse til de danske øer aflagde den danske maler og forfatter Achton Friis (1871-1939) et besøg på Lindholm. Besøget bekom ham ikke godt. Han skriver, at huset er "et af de sædvanlige rædselskabinetter og skæmmer i høj grad stedet; den omgivende beplantning fuldkommengør ødelæggelsen af øens oprindelige natur, herfra danner den sydlige ende, Lindholms Hale, en undtagelse, idet denne ligger uberørt hen og er det smukkeste og ejendommeligste ved stedet." [1]

Staten overtager øen i 1925

Efter statsovertagelsen blev der bygget stalde, laboratorier og boliger i et omfang, så man må betegne øen som den hårdest bebyggede danske ø. Bygningerne rummer 13.000 m² etagemeter på en ø på blot 6 ha. Det var Landbrugsministeriet, der valgte at samle forskning i mund- og klovsyge på denne isolerede plet, og her har institutionen ligget siden. Forsøgsstationen skiftede i 1936 navn til statens Veterinære Forsøgsstation for Virussygdomme og blev i 1951 anerkendt som et institut. I perioden 1950-70 fungerede øen som forsøgsstation under Landbrugsministeriet. I 2004 flyttede Dansk Fødevarer- og Veterinærforskning fra Fødevarerministeriet til Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender. I 2007 blev Veterinærinstituttet lagt ind som et nyt institut ved DTU og blev herved en del af universitet.

Fig. 6. Færgen Ulvsund er klar til landing.

Fig. 7. Som reservebåd fungerer "Virus" i kortere perioder.

Fig. 8. Landingsbroen på Lindholm med færgeleje.

Lokalisering af Mund- og Klovsygeforskningsstation

I 1920'erne havde man en alvorlig kvægsygdom i Danmark, idet næsten halvdelen af vore kvægbesætninger var smittede med virussygdommen mund- og klovsyge. For at undersøge smitteveje og udbredelsesmønster besluttede man at grundlægge en forsøgsstation.

Man havde kik på flere lokaliteter rundt omkring i Danmark. Iblandt flere øer, fx Sprogø, Hesselø og Kyholm ved Samsø, blev Lindholm i Stege

Bugt valgt som den bedst egnede. Dels fordi der var havneanlæg på Lindholm og i Kalvehave på Sjællandssiden (hvorfra Møn-færgerne dengang sejlede) og dels pga. bekvem sejltid.

Forsøgsstationen blev anlagt i årene efter 1926. I mange år var der kvæg herovre om sommeren. Det blev podet med mund- og klovsyge, dyrene blev slagtet og fra deres tunger udtog man celler, der blev hakket i småstykker og dyrket i cellekulturer. Herfra udvandt man vaccine mod den frygtede

kvægsygdom. Senere blev man i stand til at lave vaccine på en lettere måde med andre cellekulturer. På Lindholm forskes der i dag også i andre vira og deres epidemiologi.

Alle staldanlæg er forsynet med filtre, der hindrer udslip af virus. Alle bygninger med forsøgsdyr har undertryk, og adgangen sker gennem specielt sikrede slusesystemer efter omklædning til laboratoriumtøj. Der har ikke været udslip, siden man fik tilføjet disse sikkerhedsforanstaltninger.

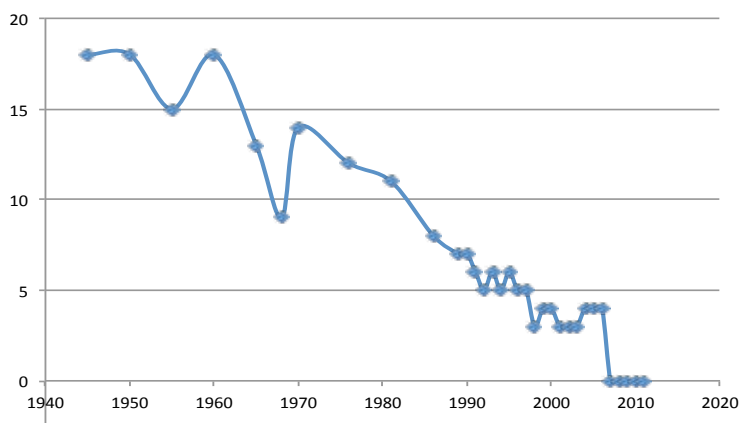

Fig. 9. Kurve over Befolkningsudviklingen på Lindholm fra 1945. En note i kilde 2 anfører, at befolkningstallene fra 1926 til 1940 er anført under Møn. Kilde 3 skriver, at der i 1928 var 7 voksne og 3 børn. Øen er nu ubeboet, men der er opsyn med de komplicerede tekniske anlæg døgnet rundt. Kilde: Forfatterens ud fra statistiske data.

Andre landes virusforskningsstationer

Andre lande har også forskningsstationer for husdyrvirologi. I Tyskland findes institutionen på Insel Riems syd for Rügen og øst for Stralsund. Tidligere sejlede man til Riems, senere byggedes en slags tovbane (funicula) dertil, mens øen i nyere tid er blevet dæmningsforbundet til fastlandet. I USA er virusforskningen lokaliseret til øen Plum Island ud for New York og Connecticut, ca. 40 minutters sejltid fra Long Island. England har sin forsøgsstation i Pirbright nær Guildford. Her var der i august 2007 et udslip af virus, der medførte mund- og klovsyge blandt lokale besætninger.

Forsyningsproblemer på en ø

På en ø er man afhængig af tilførsler udefra. Elforsyning foregår i vore dage ved et kabel fra Møn. Tidligere havde man eget elværk med 110 Volt. Vandforsyningen er afhængig af en enkelt boring, men da denne giver vand med et lille saltindhold, er det nødvendigt at rense vandet ved et osmoseanlæg til laboratoriebrug. Forsøgsdyrene

kan godt drikke øens eget vand ubehandlet, men til de ansatte importeres vand i flasker.

Spildevandet håndteres i eget rensningsanlæg med slambehandling. Tidligere varmebehandlede man alt spildevand, men det anses ikke for nødvendigt i dag. Slammet bruges dog ikke som gødningsmiddel. Olie til opvarmning af laboratorier og dyrestalde transporteres med færgerne "Ulv-sund", hvorefter det pumpes over i store tanke.

Færgerne til Lindholm

Ved købet i 1925 overtog staten nogle både. Da færgeruten Kalvehave-Koster i 1938 fik en ny færge, overtog staten motorfærgerne Møn til Lindholmstruten. Færgerne fra 1923, der er Danmarks ældste driftsklare færge, sejler turister mellem Stege og Kalvehave om sommeren, men fungerede på Lindholm-Kalvehave-overfarten frem til 2000. Den nye færge "Ulv-sund" medtager passagerer og biler til Lindholm. Når færgerne er i dok og om aftenen og i weekender fungerer passagerbåden "Virus" som afløser, og til rådighed er også den lille motorbåd "Lindholm II". Da saltholdigheden i Stege Bugt er lav, fryser farvan-

det hurtigt til i frostvejr. "Ulv-sund" og "Virus" er i stand til at bryde op til 20 cm is.

Ansatte på Lindholm

For tiden er der ansat omkring 80 personer, der dagligt tager færgen til øen. Der er 20 videnskabeligt ansatte, 35 laboranter og laboratorieteknikere samt omkring ti beskæftigede med transport inkl. færgepersonale og et antal håndværkere og en sekretær i administrationen.

For at undgå smittespredning er de centrale virusområder totalt afspærrede; her er det ikke tilladt at træde ind eller blot åbne vinduer. Adgangsforholdene er sikrede gennem flere baderum med omklædningsrum. De ansatte må endvidere ikke komme i kvægbesætninger i de første døgn efter mulig kontakt med virus.

Befolkningsudvikling

Tidligere boede en stor del af de ansatte på den nordlige del af øen. Disse huse rummer i dag administration. Øen er nu ubeboet, men der er til stadighed en bådfører, der holder øje med de tekniske installationer og sørger for besejlingen af øen om aftenen og i weekender.

Transportproblemer

Ved anlægget af forsøgsstationen blev der anlagt et spor-net med sporvidde 60 cm til transport af dyrefoder, gødning og tunge materialer. I vore dage bruges elektriske biler og mindre køretøjer til specielle formål. Ved større byggearbejder kan der stadig køres tunge lastbiler.

Bygningsmassen på Lindholm

Siden 1926 er Lindholm i stigende grad blevet bebygget. De gamle laboratoriebygninger fra 1920'erne fungerer stadig; her er isolationsstalde med totalt sygdomsfri svinebesætninger

samt ekstra stalde til infektionsforsøg. Så sent som i 2006 er der nybygget en stor mund- og klovsygebygning til 80 mio. kr. med stalde og forskningsinstallationer. I bygningen ses noget så sjældent som en ko-elevator! Stalden rummer kun periodevis dyr, fx køer, heste, får eller grise. Alle laboratorier er omgærdet af store sikkerhedsforanstaltninger, bl.a. sørger stærke pumper og flere filtre for, at der som nævnt er konstant undertryk i staldbygninger, således at virus ikke kan undslippe.

Fremtiden for forsøgsstationen

DTU har overtaget mange tidligere selvstændige institutioner således også Lindholm. DTU har forslag om at spare driftsmidler ved at flytte veterinær virusforskning og diagnostisering til Lundtoftesletten ved Lyngby. Man håber også at få nogle synergieffekter ved denne fusion.

Men en sådan flytning har også omkostninger. For lokal-samfundet på Sydøstsjælland og på Møn vil fravær af et stort antal arbejdspladser føles tungt, og for mange af de ansatte

vil over 1 times transport til Hovedstadsområdet næppe være tiltrækkende. Mange års opbygning af forskningsmiljø vil kunne gå tabt. Området omkring Kalvehave har meget få videnstunge arbejdspladser. Man kan også spørge sig selv, om det er politisk opportunt at flytte arbejdspladser fra Ud-kantsdanmark til Hovedstaden.

Flytning kan tidligst ske efter 2013, men hvad kan øen i påkommende tilfælde så bruges til? De flotte velfungerende og opdaterede laboratorier med højt sikkerhedsniveau er ikke sådan at flytte. De kunne måske bruges til forskning i ABC-krigsførelse, men det vil næppe ske. Man kan også forestille sig øen som et ferieparadis med luksurmarina og højklassificerede hoteller evt. med spillekasinoer, men sejlrenden er smal, og havnen er uden svajepads, så den er dyr at udvide. Områdets isolerede beliggenhed kalder også på ideer som et center for allergikere eller måske et fængsel. Endnu ligger det åbent om centret kan forblive; de stærke landbrugsorganisationer kan måske udvirke dette. De har i hvert fald stadig brug for hurtig

diagnose og hjælp til bekæmpelse af fremtidige virusangreb.

Niels Ulrik Kampmann Hansen er lektor på Aurehøj gymnasium.

Fotos fig. 5-8 og 10 af forfatteren.

Note

[1] Achton Friis: De Danskes Øer II 450-452. Anden udgave. 1961.

Kilder

Achton Friis: De Danskes Øer II 450-452. Anden udgave. 1961.

Diverse befolkningsstatistik herunder Folketal, areal og klima 1901-1960 samt Statistisk Årbog diverse årgange.

H. O. Schmidt-Jensen: Mund- og Klovsygeforsøgsstationen på Lindholm. Den kgl. Veterinær og Landbohøjskoles Årsskrift 1928. s. 197-225.

K. B. Pedersen: Den historiske baggrund for DFVF. Dansk Veterinærtidsskrift 2005 s. 20-25.

Danmarks små øer 1968.

Møns Kulturatlas.

Besøg på øen 11. oktober 2011. Samtale med Åse Uttenthal.

Fig. 10. Den nye mund- og klovsygebygning ligger nær landgangsbroen.

Fig. 1. Skråfoto af Allested. Kilde: Historisk Atlas: Allested.

Allested og Vejle på Fyn

- Danmarks smukkeste stjerneudskiftninger

Af Niels Ulrik Kampmann Hansen

Fyn rummer mange bevaringsværdige landsbyer, men perlen blandt disse er efter min mening dobbeltbyen Allested-Vejle på Midtfyn ca. 17 km syd for Odense på vej mod Faaborg. Som et ekstra krydderi har de to lukkede bysamfund siden 1906 set opkomsten af en stationsby ved Faaborgbanens anlæg. På kortet ligner området to cykelhjul med en krank imellem. Før 1. april 1966 var sognekommunen selvstændig og herefter indgik den i Broby Kommune. Efter 2008 kom den under Faaborg-Midtfyn Kommune, der er Fyns arealmæssigt største. Enkelte ord er forklaret i ordlisten efterfølgende artiklen.

Landsbyerne opstår

Begge landsbyer har givetvis ligget på samme sted i over 700 år. Hvis man gør sig det eksperiment at skrælle al den nyere bebyggelse væk, får man et indtryk af, hvordan bebyggelsen så ud i fortiden. Oprindeligt var landsbyerne "vandrende", idet man flyttede huse og dyrkningsjord, når et areal var udpint for næringsstoffer.

Fig. 2. Byskilt Allested-Vejle. Foto af forfatteren.

Før udskiftningen dyrkede bønderne landsbyens jorder i fælles-

skab. Bymarken var ikke fælles, men hver bonde dyrkede sine egne agre med sine egne okser (evt. heste). Problemet var, at bymarken var opdelt i de tre vange (byg-, rug- og brakvang), og i hver vang var der 20 til 30 personlige agerskifter, der var så smalle, at en vis koordinering var nødvendig. Oprindeligt havde man delt jorden imellem sig, så alle fik både god og "ond"

jord, og alle fik lige stort areal. Beslutninger af betydning for hele byen blev truffet i fællesskab; det kunne være aftaler om såning, høst og pløjning, samt aftaler der vedrørte kvæget, idet de høstede marker blev benyttet til græsning, man "opgav ævred", og dyrene kunne frit græsse.

Udskiftningen af jorden

Rationalismen kom til Danmark i midten af 1700-tallet. Nogle medlemmer af den danske gods-ejerelite kunne godt se, at de danske landbrug var lavproduktive. Ludvig Holberg beskriver den udsigtsløse bonde Jeppe, der søger tilflugt i alkoholen, mens andre gjorde noget. I Gentofte sogn var greve Johan Hartvig Ernst Bernstorff blevet ejer af de tre landsbyer: Vangede, Ordrup og Gentofte. Han tog i 1765/66 initiativ til Danmarks første rationelle udskiftning af bondejorden samtidig med, at han egaliserede gårdene, dvs. de fik samme produktivitet, men forskelligt areal, da der var store forskelle på boniteten af jorden. Her blev alle landsbygårdene flyttet ud centralt i deres jordlod, og deres areal blev stort set rektangulært.

Anderledes gik det på Fyn, hvor bønderne nødtigt ville flytte ud på bymarken. De ville hellere blive boende på deres gårde i landsbyens trygge favn. Udskiftningsprotokollerne fra Fyn viser det samme billede, nemlig at gårdene lå samlet i en klynge omkring kirken og skolen. Dette gjorde, at jorderne blev langagtige strimler, der blev bredere, jo længere man kom væk fra byen. Jorderne blev egaliserede, fællesskabet om dyrkning ophævedes, bønderne blev jordejere, og en ny jordfordeling så dagens lys. Når gårdene ikke skulle udflyttes, blev resultatet en stjerneudskiftning.

Nogle steder under udskiftningens jorddiger kan man se, at jorden veksler mellem lyse

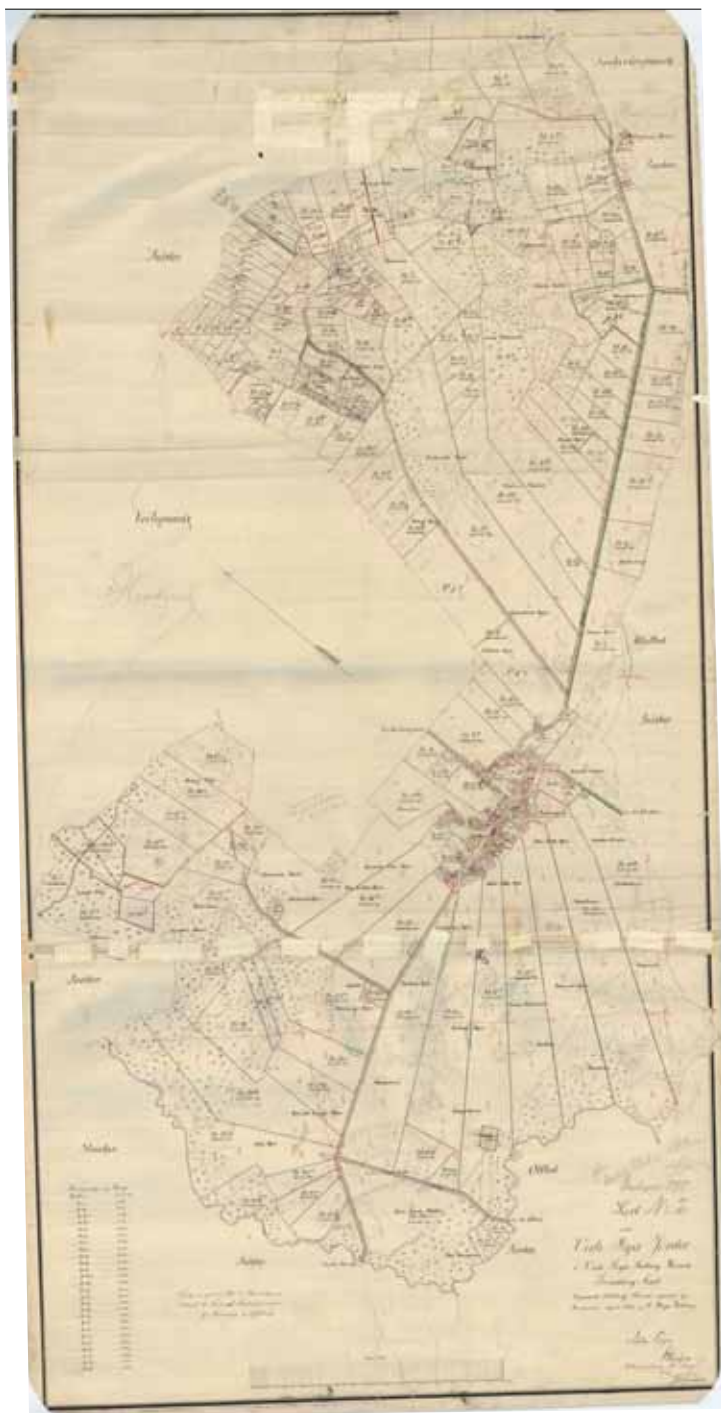

Fig. 3. Udskiftningskort Original 2 over Vejle. Det ældste udskiftningskort fra 1810, altså Original 1-kortet, er fravalgt, idet det er grumset, men på dette kort ses udskiftningen og matriklen, der fungerede i perioden 1849-1895. Kilde: © Kort & Matrikelstyrelsen (666).

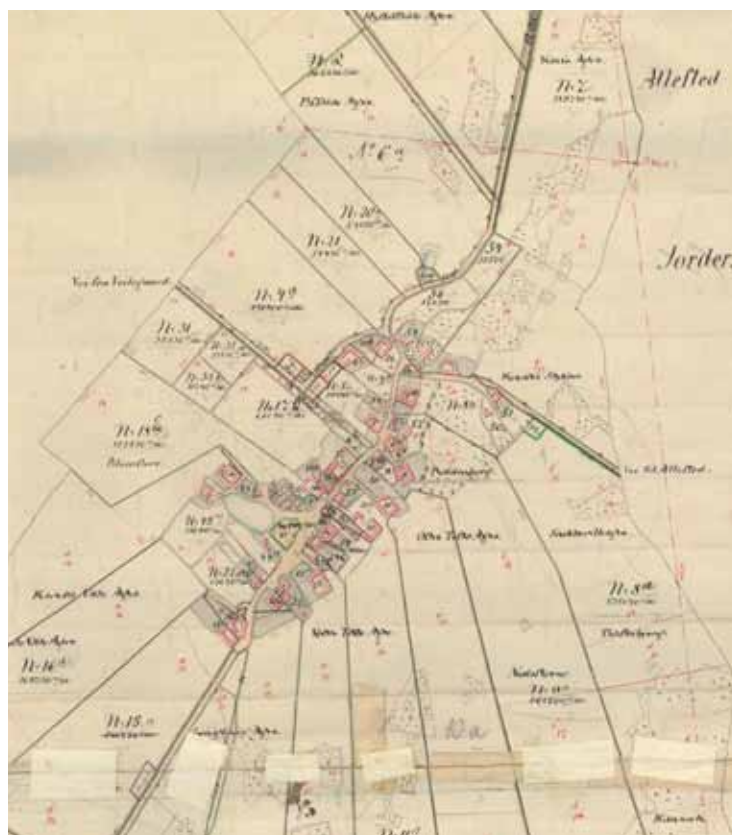

Fig. 4. Udsnit af udskiftningskort Original 2 over Vejle by fra 1849 med rettelser påført med rødt frem til 1895. Kilde: © Kort & Matrikelstyrelsen (666).

og mørke partier. Det er en rest af det gamle pløjssystem, hvor der opstod højryggede agre, fordi man væltede jorden ind mod midten ved pløjningen, således at der kunne bortledes regnvand; det var datidens dræningsmetode. Jorddigerne blev etableret, da man endnu brugte de højryggede agre; på resten af marken er ryggene udviskede ved mange årtiers pløjning med vendepløj.

Vejle bys udskiftning

Vejle by nævnes første gang 1351 i formen Wetelene, der betyder vadested (over Vittinge å). Vejle by har en større gård, Vejlegård; denne kom tidligt ud af driftsfællesskabet og blev flyttet ud på sine egne enemærker allerede i midten af 1400-tallet, så

den blev ikke berørt af udskiftningen, og den er følgelig ikke med på udskiftningskortet. Vejle er en slynget vejby, og dens udskiftning fra 1810 blev ikke helt så regelmæssig som Allested, fordi der var moser og skove ned mod Odense Å mod vest, og fordi Vejlegård var skåret ud af dens ejerlav. Stjerneudskiftningen ses især mod syd, hvor syv gårde har lange, smalle markstrimler (se fig. 4). Den nordlige og vestlige del har enkelte udflyttergårde, så her taler de levende hegn og jorddiger om, at landmålerne har fundet det hensigtsmæssigt at lave et noget anderledes udskiftningsmønster (se fig. 3).

Mejeriet i Vejle blev grundlagt 1887 på byens centralplads. Efter flere udvidelser funge-

rede det frem til slutningen af 1990'erne med stadigt stigende mælkemængder. Efter centraliseringen af mejerierne i Danmark har det stået tomt i nogle år, hvorefter bygningen fungerer som rygeostfabrik for Løgismose Gods. Omkring sognebyen Vejle opstod der omkring 1965-70 et parcelhuskvarter især i den nordlige del af byen.

Allested bys udskiftning

Allested by er derimod totalt regelmæssig i sin stjerneudskiftning, der principielt er uændret siden 1799 (se fig. 5). Allested nævnes som Fyns flotteste stjerneby. Allested by er en vejklungeby, hvor gårdene er uregelmæssigt placeret omkring vejnettet, der tilnærmelsesvis er T-formet (se fig. 6). De lige markskel er udstukket af datidens landmålere, og de stråler ud fra landsbyen i en slags "lagkagesnit". Ved jernbanens anlæg 1903-1906 blev der skåret huller i de levende hegn og jorddigerne; disse ses endnu enkelte steder. Allested 24 gårde afspejler det ressourcgrundlag, dvs. den mængde kalorier, der kunne trækkes ud af jorden dengang. I dag er antallet af brug i drift langt mindre, og det er et problem at bevare landbrugsbygninger, der ikke længere kan bruges til deres oprindelige formål. Gårdene er ikke særlig gamle; ved en pyromanbrand i 1908 forsvandt de fleste bindingsværksgårde med stråtag, men de fleste (21) ligger på de oprindelige tomter, og vejforløbet er uændret, idet kirken og den tidligere skole ligger, som de har gjort i århundreder.

I 1806 oplyses det, at Allested 24 gårde alle havde en skovlod, og at der i byens to tørve-moser var rigeligt til at forsyne beboerne med brændsel.

Gulfelt eller Radby, dvs. rækkeby, er en husmandskoloni, der opstod på Allested bymarks nordlige del, hvor 17 husmænd

fik en mindre jordlod. Så boede de bekvemt tæt på, når der var brug for deres arbejdskraft i spidsbelastningsperioder såsom høsttiden.

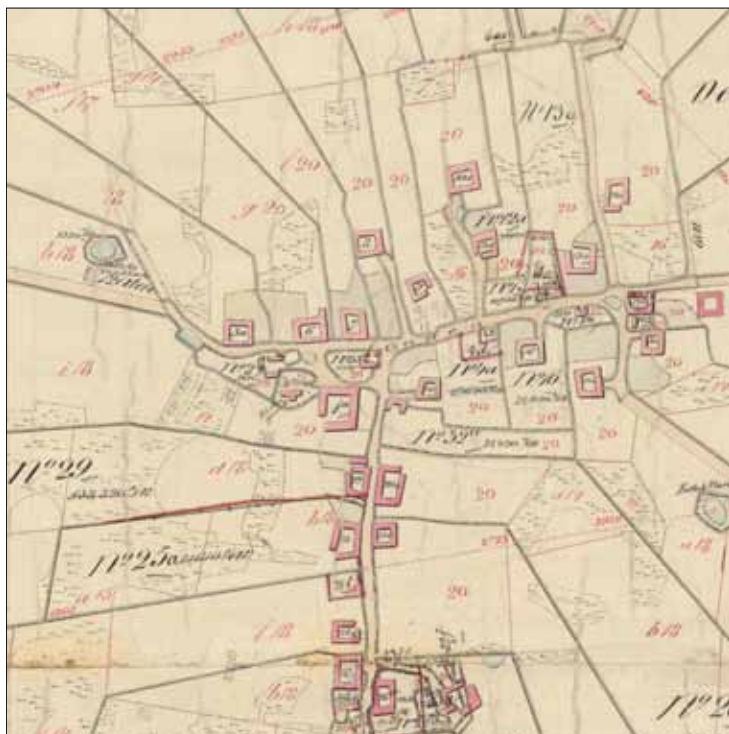
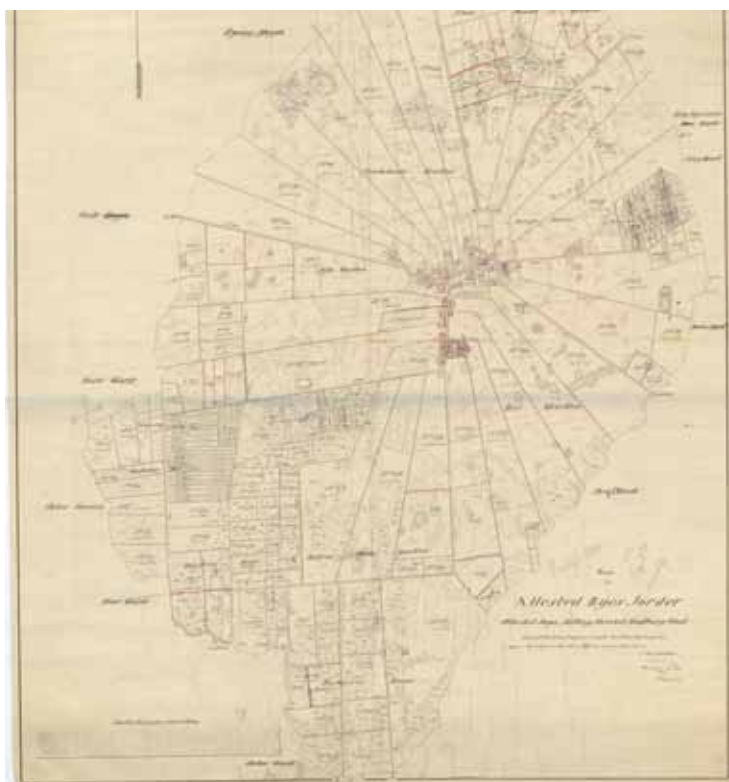
Allested Stationsby opstår

Midt på den 1 km lange forbindelsesvej mellem de to landsbyer blev der bygget en station, da jernbanen mellem Odense og Faaborg blev bygget, således at banen skar sognevejen i en spids vinkel (se fig. 7). Lokalbanen fik station lidt nord for vejen, og her opstod med årene et mindre bysamfund. Stationen var opført i sin egen stil med valmtag, rundede vinduer og med mange gennemgående vandrette, hvide bånd i den røde murstensvæg (se fig. 11).

Lokalbanen snoede sig gennem det fynske landskab; banelængden var 52 km, men landevejsafstanden mellem de to byer er 39 km. Allested station fik fra 1906 stigende betydning; ved togtid kom mange nysgerrige for at se, hvem der ankom og afrejste, og en række funktioner som posthus, handelshus og butikker rejste sig med deres specielle stationsby-arkitektur i de følgende år. Først kom bager og manufakturhandler på det smalle hjørne (Østergade 37), fra 1908 rejste Odensekøbmanden Petersen sit "Allested Handelsetablisement". Ud over købmandsvarer handlede købmanden også med brændsel, foder og andre grovvarer, og købmanden fik eget sidespor til vognladninger. Også lægepraksis og barbersalon kom til, og

Fig. 5. Udskiftningskort Original 2 over Allested. Det ældste udskiftningskort fra 1799, altså Original 1-kortet, er fravalgt, idet det er delt i to halvdele, men på dette kort ses udskiftningen og matriklen, der fungerede i perioden 1855-1899. Kilde: © Kort & Matrikelstyrelsen (666).

Fig. 6. Udsnit af udskiftningskort Original 2 over Allested by fra 1855 med røde rettelser frem til 1899. Kilde: © Kort & Matrikelstyrelsen (666).

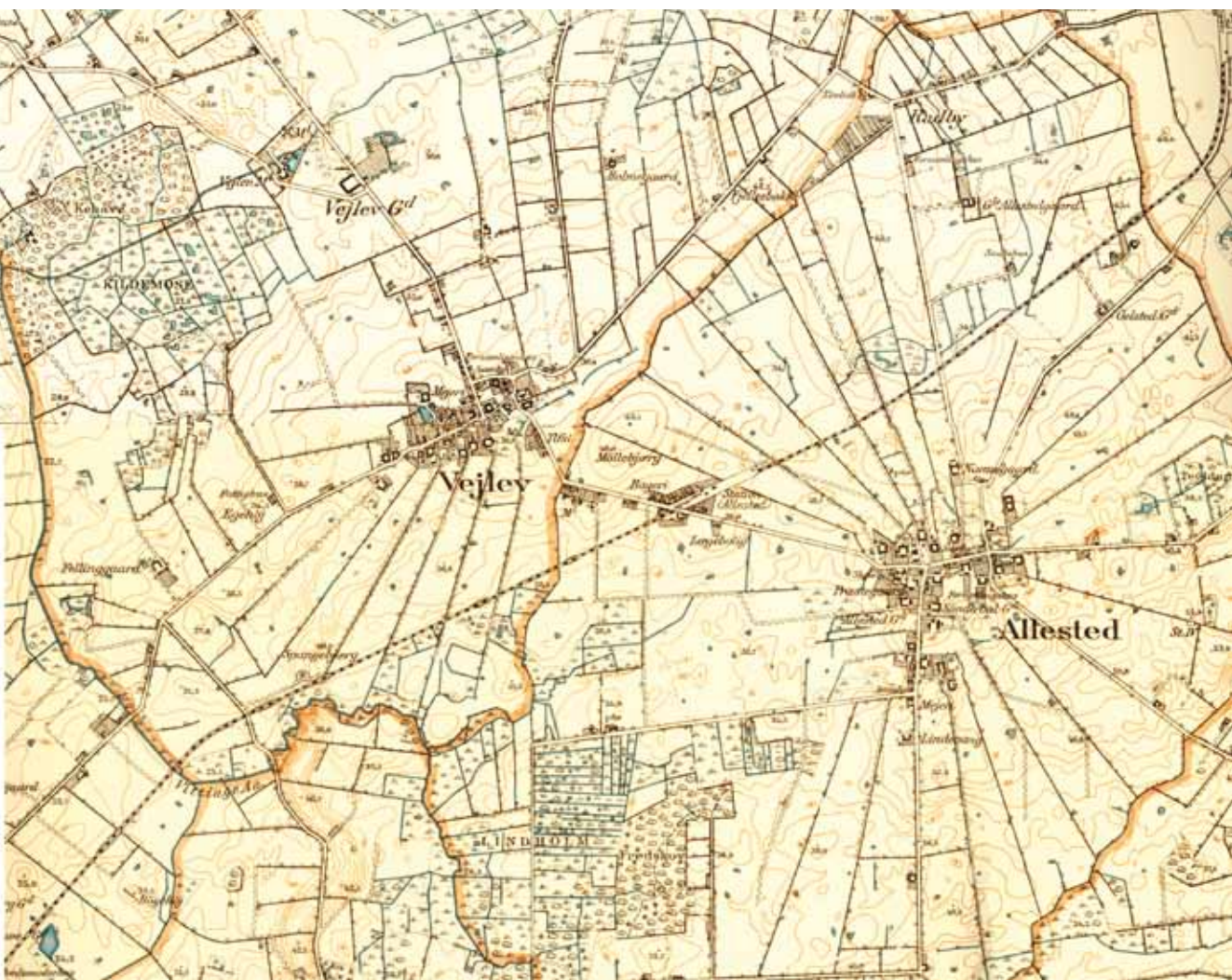

Fig. 7. Udsnit af målebordsbladene M 3715 og 3815. Original målestok 1:20.000. Ajourført til hhv. 1921 og 1923. Dette smukke kort viser tydeligt de stjerneudskiftede landsbyer og stationsbyen midt imellem. Kilde: © Kort & Matrikelstyrelsen (666).

senere fuldendtes billedet med en tatolbutik (se ordliste), en tobakshandel samt en blad- og papirhandel.

Efter banens nedlæggelse fungerede stationen i mange år som posthus og ventesal for bustrafikken, og stationsbyen bevarede sin centralitet. Områdets CBD (se ordliste) er stadigvæk her, selvom den faktor, der startede det hele, er væk. Stationen findes stadigvæk, den

er velbevaret og bruges som privatbolig, mens en lignende station (Fangel) er nedrevet, puttet i mølpose og afventer genopførelse på museet "Den Fynske Landsby".

Tidligere havde begge byer små ikke-årgangsdelte skoler og filialskoler i form af forskoler i den nordlige del af sognene. Nu er skolevæsenet samlet i en centralskole syd for den tidligere station. Når man færdes

i området, er det tydeligt at se de gamle strukturer og byens tredeling, selvom nye vækstlag er kommet til.

Befolkningsudvikling

De to sogne havde op gennem 1800-tallet en støt stigende befolkning; ved den første folketælling i 1769 var sognene lige store med i alt 512 indbyggere. Efter 1855 passeres 1.000 indbyggere, dvs. at hele fødsels-

Fig. 8. Den nye station fik hurtigt sin egen identitet med de nye butikker. Her står indehaverparret i døren til deres nyåbnede butik 1910. Kilde: Postkort, Niels Ulrik Kampmann Hansen.

Fig. 9. Udsigt fra Allested mod Vejle. Bemærk stangrækkerne med den nye tids installationer. Det er telefonledninger til venstre, mens elforsyningen forløber til højre. Kilde: Postkort, Niels Ulrik Kampmann Hansen.

Fig. 10. Udateret Postkort. Banevænget med nye boliger. Kilde: Postkort, Niels Ulrik Kampmann Hansen.

Fig. 11. Udateret postkort. Allested station. Der ventes på tog. Kilde: Postkort, Niels Ulrik Kampmann Hansen.

overskuddet er blevet absorberet. I årene herefter stabiliseres folketallet på omkring 1.200 indbyggere, dvs. at der er en vis udvandring af fødselsoverskuddet. I årene efter 1911 ses en begrænset stigning, men hvis banen og stationen ikke var blevet anlagt, ville der givet have været stagnation. I 1921 boede der 152 indbyggere i Ny Allested; dette tal var vokset til 194 personer i 1945, til 262 i 1950

og til 302 i 1960. Nu groede sognebyen Vejle og Stationsbyen sammen og opnåede 633 indbyggere i 1965. Selvom Faaborgbanen blev nedlagt i 1954, fortsatte byvæksten i stationsbyen. I 1976 var dobbeltbyen Ny Allested-Vejle nu sammenvokset med Allested sogn og fik et nyt spring til 1.008 indbyggere; nu bor der knap 1.200 i trippelbyen Allested-Vejle. Af sognenes omkring 2.000 indbyggere bor

således over halvdelen i den sammenvoksede by.

Årsagen til disse skift i befolkningstal må søges i definitionen på en by: I folketællingerne 1901, 1906 og 1911 skulle der være mindst 100 indbyggere, for at der var tale om en by, ved tællingerne i 1916 og 1921 var kravet blot 50 indbyggere, mens kravet til indbyggertallet i perioden 1925-1955 var

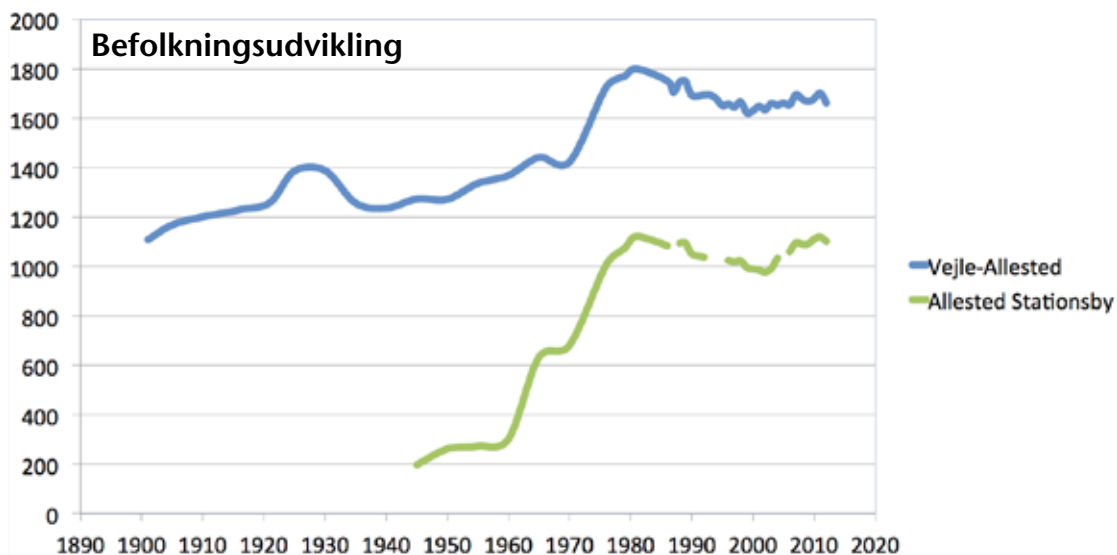

Fig. 12. Befolkingskurve over Vejle-Allested og Allested Stationsby. Kilder: Statistisk årbog diverse årgange, F&B 1960, 1965, 1970 og 1981, Statistiske undersøgelser nr. 42, 1985. Befolkningstallet fra 1920 for Allested stationsby skyldes Daniel Bruun: Danmark land og folk, 1922, side 252. Det har ikke været muligt at finde tal for Allested stationsby fra årene 1930, 1935 og 1940.

250 indbyggere. Ved tællingen i 1960 fastsættes mindst 200 indbyggere og en største afstand på 200 m mellem husene, og samtidigt skulle der være en erhvervsstruktur, der adskilte den fra en landsby. Lignende definition på en by gælder den dag i dag [1].

Allested har haft begrænset byvækst, mens centerfunktionerne fortsat ligger i "Stationsbyen". Vejle by har fået andel i urbaniseringen med en nyere parcelhusbebyggelse nord og vest for landsbyen. Et større antal gartnerier i Vejle er kommet til, men de benytter kun i begrænset omfang lokal arbejdskraft.

Niels Ulrik Kampmann Hansen er lektor på Aurehøj gymnasium

Ordliste

Bonitet: Mål for jordens produktivitet (ydeevne).

CBD: Central Business District, dvs. et område med butikker, som søges af et større opland.

Dyrkningsfællesskab: I det gamle landbosamfund, hvor den enkelte gård havde mange spredte jordlodder, drev man markbruget sådan, at vangene blev pløjet, sået og høstet samtidigt.

Egalisering: "At gøre lige stor", dvs. at gårdene fik samme produktivitet (dvs. hartkorn), men ikke nødvendigvis samme størrelse.

Højryggede agre: Marker i det gamle landbrugssystem hvis plovfurer vendte ind mod midten, således at ageren blev højest på midten.

Tatolbutik: Lignende butik kan genfindes i Schous Sæbehus, i dag en del af Den Gamle By i Århus. Matas kæden – grundlagt i 1949 - fører tilsvarende varesortiment i dag.

Udflytning: Landsby hvis gårde flytter ud på bymarken. Dette finder kun sted for husmændene i dette område.

Udskiftning: Omfordeling af jordlodder til én enkelt stamparcel.

Urbanisering: Byvækst, dvs. at befolkningen flytter fra agrarsamfund til bysamfund.

Noter

[1] Danmarks Statistik.

Kilder

Per Smed: Kulturgeografi på økologisk Grundlag. Gyldendal 1982.

Erland Porsmose: De fynske landsbyers historie i dyrkningsfællesskabets tid. OU 1987.

Landsbyer med særlige bevaringsinteresser. Fyns amt 1992.

Lars Viinholt-Nielsen: Odense-Nr. Broby-Faaborg banen. SFJ bøger 1993.

Peter Korsgaard: Kort som kilde. Dansk Historisk Fællesråd 2006.

Hjemmesider:

Kms.dk: Find et sted: Matrikelkort

Danmarks statistik: Statistikbanken.dk

Fig. 1. Børnefamilie på opdagelse på Kløverstier.

Kløverstier

– den næste i din by!

Af Johanne Leth Nielsen

Kløverstier er en ny mulighed for at kombinere motion og frisk luft med spændende oplevelser - og samtidig en mulighed for at din forening kan sætte aftryk på lokalsamfundet og blive synlig.

De kommende år skyder der Kløverstier op i flere og flere byer. Kløverstierne er opmålte afmærkede ruter til løb, gang og cykling, der gør det let at komme ud. Ruterne går forbi lokale seværdigheder, og binder på den måde lokalområder og spændende steder sammen.

"Kløverstierne er alle tiders mulighed for at komme ud og få gode oplevelser på en opmålt rute i det fri. Hvad enten man gerne vil træne en bestemt distance eller suge naturen og kulturen til sig i lokalområdet, tilbyder stierne variation – og det er en meget attraktiv værdi." Udtaler Dorthe O. Andersen, konsulent, Danmarks Idrætsforbund (DIF).

Kløverstier findes allerede i 12 byer, og kort over dem kan findes på www.kløverstier.dk.

De kan bruges til den daglige tur i det fri, og foreninger kan flytte deres arrangementer og events ud på stierne. Hvis der ikke er en Kløverstier i din by, kan du selv tage initiativ til at få oprettet en.

Flere fordele for foreninger

For foreninger er der mange fordele ved at være med til at etablere byens Kløverstier. Foreningen bliver synlig i lokalområdet, og der er mulighed for at møde nye samarbejdspartnere og andre ildsjæle. Samtidig er der masser af muligheder for at påvirke rutens forløb og komme med ideer til, hvilke seværdigheder, den skal gå forbi. Seværdigheder på Kløverstierne kan nemlig også være steder som for eksempel spejderhytter, naturskoler eller sportsklubber, og

ikke bare traditionelle natur- og kulturseværdigheder.

"Foreningens medlemmer kan få glæde af, at stien går forbi, både fordi Kløverstierne kan benyttes i de daglige foreningsaktiviteter - til løbeturen, til events i weekender og ferier, og fordi stien vil lede mange nye potentielle medlemmer en tur forbi og opdage foreningens aktiviteter. Det kan jo inspirere dem til at melde sig ind." Siger Johanne Leth Nielsen fra Friluftsrådet, der er projektleder på Kløverstiprojektet.

Ikke to Kløverstier er ens, men de tager udgangspunkt i lokalområdets kvaliteter og tilbud. Mange stier har et tema og omhandler for eksempel kunst i byen, natur og biologi eller lege- og aktivitetsmuligheder.

Fig. 2. Kløverstierne fire farver angiver rutens sværhedsgrad og viser vej til lokalområdets seværdigheder.

Fig. 3. Kløverstierne udspring på Kulturøen i Middelfart.

Fig. 4. Fire ruter udspringer fra Kløverpælen på torvet foran Taastrup Bibliotek.

Fig. 5. Kløverstierne udspring i Taastrup. Fire ruter med hver deres tema viser vej til byens spændende steder og aktivitetsmuligheder.

Boks 1. Fakta Hvad er Kløverstier?

Kløverstierne er et koncept for afmærkede, opmålte stiruter i byer og bynære områder. Fire stier á fire faste længder – grøn på 2½ km, blå på 5 km, rød på 7½ km og sort på mindst 10 km – starter et centralt sted i byen, slynger sig rundt og forbinder lokale aktivitetsmuligheder, natur- og kulturseværdigheder eller andre oplevelsesmuligheder på nye og spændende måder. Kløverstierne giver brugerne en let mulighed for at forene friluftsliv, motion, sundhed og oplevelser.

Alle Kløverstier findes i Endomondos mobil applikation, og seværdighederne er beskrevet med tekst, fotos, film og lydclip.

Hvem står bag?

Konceptet er udviklet i et samarbejde mellem Friluftsrådet, Danmarks Idrætsforbund (DIF), Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI), Dansk Firmaidrætsforbund og 10 kommuner. Kløverstierne er støttet af Nordea-fonden og Tips- og Lottomidlerne til Friluftsliv.

Fig. 6. Skærbillede af Endomondos information til Kløverstien i Taastrup.

Boks 2. Læs mere inkl. månedens link

Læs meget mere og find alle de eksisterende ruter på www.kloeverstier.dk og facebook.com/kloeverstierne eller ring til projektleder Johanne Leth Nielsen, Friluftsrådet, tlf. 3379 0079.

Alle byer skal have en Kløverstier

Friluftsrådet håber, at alle landets kommuner og frivillige ildsjæle vil tage godt imod ideen og få Kløverstierne til at blomstre. Friluftsrådets mål er, at der i løbet af to år er mindst én Kløverstier i hver kommune.

"Friluftsrådet opfordrer alle medlemmer til at deltage i Kløverstiprojekter og være dem, der tager initiativ til at kontakte kommunen. Vi håber, at alle vores medlemmer vil bidrage aktivt med deres lokalkendskab, erfaring på friluftsområdet og ønsker til byens tilbud." Siger Johanne Leth Nielsen og minder om, at der følger et økonomisk tilskud med Kløverstierne.

Det kan I gøre:

- Foreslå etablering af Kløverstier i jeres by eller kommune.
- Selv tage initiativ til igangsættelse af et Kløverstiprojekt.
- Møde op og bidrage aktivt, når der indkaldes idéer til interessepunkter og ruteforløb.

Johanne Leth Nielsen er projektleder på Kløverstiprojektet for Friluftsrådet.

Alle fotos af forfatteren.

Fig. 1. Berat, Albaniens levende museum, der går under navnet "de tusinde vinduers by". Byen har nogle usædvanligt velholdte bygninger fra den osmanniske periode, de findes også bag slottet Kalaja's mure, som samtidig fungerer som en slags by i byen.

Det ældgamle nye land

Af Jakob Mølgaard

Selvom Albanien for længst har åbnet armene mod deres naboer i øst og vest, er det smukke og bjergrige land stadig omgivet af mystik og fordomme, der rimeligvis skyldes, at det kommunistiske regi i næsten et halvt århundrede holdt det historisk hårdt prøvede land i et hermetisk lukket jerngreb.

Da rejsebureauet Spies i midten af halvfjerdserne satte sig på at gøre Albanien til det nye Mallorca på Balkanhalvøen, overså man, at de tilreisende fik en

modtagelse af Nordkoreanske dimensioner. Intet var overladt til tilfældighederne, og de nysgerrige turister blev holdt pænt i hånden af turist- og sikkerheds-

guider, installeret på afmærkede hoteller og strande og slet skjult overvåget af den albanske efterretningstjeneste Sigurimi, der sørgede for, at de lokale albane-

re helt undgik kontakt med de vestlige turister.

Den lille og ukendte

Alt det er heldigvis historie i dag, hvor Albanien kan fejre 100 års selvstændighed og på 20. år kippe med et flag, der tilnærmelsesvist er holdt i de demokratiske farver. For selvom der finder en udbredt korrup-tion sted blandt embedsmænd og politikere, er der milevidt til det regime, der gennemkontrol-lerede den albanske befolkning og lagde en kæmpe jernring omkring landets stejle tin-der. Og med et parlamentarisk

demokrati og en markedsøko-nomi, der er i minimal vækst, har Albanien trods kriser og en kortvarig borgerkrig i 1997 over-levet den totale deroute.

Landet, der er et af Europas mest bjergrige lande, ligger ud til Adriaterhavet og Det Ioniske Hav og grænser op til Monte-negro, Kosovo, Makedonien og Grækenland – desuden har det "udsigt" til Italien. Alligevel er Albanien stadig et af de mest oversete og glemte lande på det europæiske kontinent.

For mens Albaniens tidligere jugoslaviske nabo i begyndelsen af 1990'erne mere eller mindre

afviklede sig selv i et uhyggeligt blodbad, var Albaniens græn-ser stadig lukkede, indtil godt 500.000 kosovoalbanere blev modtaget i de albanske byer.

Albanien blev aldrig en del af nogen væbnet konflikt, og betragtes til en vis grad stadig af naboerne som den lukkede lillebror, der hurtigt efter 2. Verdenskrig nægtede at lade sig indlemme i Tito's drømme om et Storjugoslavien. Og det skyl-des ikke kun, at den tidligere stalinistiske og dybt paranoide partisan, Enver Hoxha, hævde-de sig selv som 2. Verdenskrigs befrier, men skal også læses i

Fig. 2. Høstakke uden for Voskopoja, der indtil midten af 18. årh. var en vigtig europæisk handelsby, og en af de største albanske. Med godt 50.000 indbyggere var den samtidig den største "tyrkiske" handelsby uden for Konstantinopel. I dag vidner det gammeldags stakkede hø om en forladt ruinby, der ikke desto mindre er beboet af et par hundrede indbyggere.

den lange og blodige albanske historie, der er gået forud.

Omklamring og afvisning

For Albanerne, der menes at nedstamme fra den Illyriske stamme Albanoi, har været en af de mest besatte befolknin- ger i såvel den nyere, som den antikke historie. Med mere end 500 års romersk styre, der i slut- ningen af det 15. årh. blev efter- fulgt af 400 års tyrkisk herre- dømme, har selvstændighed og

uafhængighed utvivlsomt været et underliggende og væsentligt omdrejningspunkt for den selv- valgte isolation, der fulgte efter 2. Verdenskrig.

På samme måde kan man an- skue albanernes afgudsdyrkelse af deres ubestridte nationalhelt, Gjon Kastrioti, bedre kendt som Skanderbeg. Skanderbeg, der som tyrkisk gidsel voksede op hos de tyrkiske osmannere og blev indført den rette muham- medanske tro, blev senere

uddannet og indrullet i den tyrkiske hær, indtil han med 300 albanere flygtede tilbage til Albanien. Den 28. novem- ber 1443 hejste han således over byen Kruja sit kampflag, der forestiller to ørne på rød baggrund, og som siden har været det albanske nationalflag. Skanderbeg repræsenterer den uafhængighed, som albanerne så sjældent har oplevet, da han i 25 år holdt tyrkerne ude, af ikke bare Albanien, men samtidig også lukkede hullet for tyrkisk indflydelse i resten af Europa. Selvom Skanderbegs vellykkede afvisning og nedkæmpning af tyrkerne rent faktisk førte til et forlig om en fredelig løsning, betød en uheldig indblanding fra Pave Pius II, at den mulige fred blev afløst af nye kampe. Det diskuteres stadig om Skanderbeg accepterede Pius II's planer om at føre et kors- tog mod de vantro muslimer i Tyrkiet. Ikke desto mindre tyder begivenhedernes gang på, at Skanderbeg gik i krig og på den måde mistede muligheden for at opretholde våbenhvile og uafhængighed. Samtidig havde venezianerne lovet militær og ikke mindst økonomisk opbak- ning, som de imidlertid trak tilbage, da de indså, at det bedre kunne betale sig at holde sig gode venner med tyrkerne på grund af handelen med profitgi- vende mellemstlige varer som silke og krydderier.

Hermed stod albanerne alene, og da Skanderbeg døde i 1468, var de heroiske kampe resultatløse. I 1478 kunne tyr- kerne erobre Skanderbegs slot i den lille bjergby Kruja. I 1506 var de sidste sporadiske rester af modstand udslettet, hvorefter 400 års forholdsvis hårdhændet tyrkisk herredømme fulgte.

Otte års uafhængighed

Først i 1870 begyndte en deci- deret albansk frihedsbevægelse anført af brødrene Frasheri,

Fig. 3. Skanderbeg Pladsen i det centrale Tirana. Hovedstadens skyline, der i sig selv fortæller om den Albanske historie. Den italienske indflydelse fra 1920'erne med de rød- og gulmalede administrationsbygninger. Den osmanniske periode med moskeen, der næsten mirakuløst undgik at blive jævnet med jorden, da Hoxha efter at have smadret tusindvis af kirker og moskeer og fængslet eller henrettet religiøse modstandere kunne kalde Albanien det første ateistiske land i verden i 1967. Skyskraberen, der blev påbegyndt 2009, som repræsentant for det ny vest- og markedsorienterede Albanien, men som imidlertid pga. manglende (især vestlige) investeringer ikke er blevet færdiggjort.

der hånd i hånd med et stormagtsmøde i London i 1912, gav Albanien sin uafhængighed tilbage. Alligevel gik der blot otte år med selvstændighed inden Italienerne besatte landet. Da den selvudnævnte Kong Zog nægtede at overdrage en række vigtige havneområder som militære og strategiske italienske baser, rykkede Mussolini ind og annekterede landet.

Da italienerne i 1943 kapitulerede under 2. Verdenskrig, blev landet blot overtaget af tyskerne, der kontrollerede det indtil de albanske partisaner fik fordrevet nazisterne, der affyrede det sidste skud i no-

vember 1944. At det ikke var de allierede, der stod bag befrielsen, har utvivlsomt været med til at øge Enver Hoxhas ideer om et fuldkomment centralt styret land, der kun periodisk indgik i alliancer med de øvrige lande i kommunistblokken. Og nok også et vægtigt argument i forhold til, at holde landet mere eller mindre lukket for omverden indtil befolkningen, som det sidste østeuropæiske land, forlod den totalitære kommunistiske styreform.

I dag er landet et tydeligt eksempel på, hvad en tung isolation og et despotisk styre har haft af konsekvenser. Landet

emmer af lettelse og optimisme, trods en af Europas ringeste økonomier. Og befolkningen opviser en nærmest absurd høj grad af gæstfrihed, som får dig til at føle dig som den mest velkomne turist i et af kontinentets ældste og nyeste lande.

Jakob Mølgaard, cand. mag. i dansk og historie.

Alle fotos af forfatteren.

Jakob skal være faglig rejseleder på kursusudvalgets studierejse til Albanien i påsken 2013. Læs/genlæs turannoncen i GO nr. 4 2012, s. 618-619.

Skrøbelige stater og vedholdende donorer

Af Nils Carstensen

At gøre en forskel i lande, som er præget af konflikt og sammenbrudte samfundsstrukturer, er en tålmodighedstest af de store. Det viser erfaringerne fra blandt andet Sudan, hvor Folkekirkens Nødhjælp har arbejdet igennem mange år. Hvis begrebet "skrøbelige stater" overhovedet skal give mening, må det matches med begrebet "vedholdende donorer".

For en del år siden blev en ung tjener på et lille jysk spisested bedt om at forklare en fransk familie, hvad "sprængt svinekam" var. Tjeneren talte lidt tysk og engelsk, franskmændene talte selvfølgelig kun... fransk.

"BUM, BUM... øf, øf" forklarede tjeneren højroset og begejstret og hjalp det hele på vej med store armbevægelser. Afslutningsvis hev han en kam op af baglommen og kørte den igennem sit korte hår.

Gæsterne forstod selvfølgelig ikke en lyd, men de blev så begejstrede for det lille skuespil, at alle bestilte "BUM, BUM... øf, øf."

For millioner af burmesere eller sudanesere må udtrykket "skrøbelig stat" være nogenlunde lige så meningsløst som ovennævnte "oversættelse" af sprængt svinekam. For de lever med en konstant og ofte brutal tilstedeværende af politi, militær, militser og et morads af sikkerhedstjenester og blev ikke spurgt til råds, da udtrykket "skrøbelige stater" blev opfundet til at beskrive bl.a. deres virkelighed.

Boks 1.

Udtrykket "skrøbelige stater" bruges i dag i Vesten som en slags fællesnævner for lande som Somalia, Congo, Sudan, Burma, Zimbabwe og Afghanistan. Det er lande, hvor staten ikke fungerer – eller kun eksteriører i sin mest undertrykkende og brutale form.

Et solidt kursskifte

Debatten om de såkaldt "skrøbelige stater" tog for alvor fart efter terrorangrebene i USA d. 11. september 2001. Dengang blev begrebet "fejlslagne stater" ofte brugt som en fællesbetegnelse. Det udtryk blev senere omskrevet til det misvisende, men lidt pænere udtryk "skrøbelige stater".

Hvad man end synes om begrebet, så markerer det et solidt udenrigs- og også bistandspolitisk kursskifte i Danmark og de fleste andre vestlige lande.

Kursskiftet var til at tage og føle på, da denne artikels forfatter i august 2001 kom hjem fra en reportagerejse gennem store dele af Afghanistan. Mange år med tørke, Taleban-styre og borgerkrig havde efterladt ca. seks mio. mennesker i bitter, bitter nød. Alligevel faldt vores appeller om flere penge til nødhjælpsarbejde på totalt gold jord.

Blot en måned senere ragede det os pludselig voldsomt meget, da det blev klart, at Osama Bin Laden's Al Qaeda-netværk fra baser i Afghanistan havde planlagt angrebet den 11. september. Over ganske få måneder blev de penge, der var til rådighed for nødhjælpsarbejde i Afghanistan for nogenlunde det samme antal mennesker, firedoblet.

Afghanistan var med et slag rykket fra den støvede hylde med "håbløse humanitære kriser" ind på de øverste beslutningstageres blankpolerede skriveborde på den plads, der

holdes fri til "akutte sikkerhedspolitiske anliggender".

I de kommende måneder og år blev det klart, at mens Bush-administrationen valgte at gribe hårdt og militært ind i Afghanistan og senere Irak, så valgte man en anderledes "blød" fremgangsmåde over for den anden "skrøbelige stat", nemlig Sudan.

Her valgte USA med sine allierede, at satse på politisk engagement, slet skjulte militære trusler og store økonomiske løfter for at opnå to mål: 1) At neutralisere den sikkerhedspolitiske trussel som Sudan udgjorde og, 2) at få afsluttet et par årtiers udmarvende borgerkrig med kolossale civile ofre til følge.

Politisk benarbejde

Vestlige nationers indsats i Sudan siden 2001 rummer en række forskellige initiativer og tiltag. Fra 2001 og frem var fokus på at få skabt en fredsaftale mellem Nord- og Sydsudan. Det tog fire nødvendige år, før aftalen endelig var forhandlet på plads og underskrevet i 2005. Aftalen var et stykke ad vejen sudanesernes egen - men den var ikke kommet i stand uden en vedholdende og robust teknisk og politisk "fødselshjælp" udefra.

Fra 2005 skiftede de store donorlande fokus til en storstilet genopbygningsfase specielt i de tidligere konfliktområder i det centrale og sydlige Sudan. I den proces har donorlandene lagt meget vægt på at opbygge stats- og delstats-institutioner,

at koordinere donorerne samt at støtte en meget stor og dyr FN-tilstedeværelse.

Den kontante støtte til faktiske projekter lod af mange forskellige grunde vente længe på sig, og det har ført til en situation med udbredt mistillid og utilfredsheden med de lokale myndigheders langsomhed og korruption samt med donorer, hjælpeorganisationer og FN blandt almindelige mennesker i Sudan.

Den bølge af konflikter og generel usikkerhed, der nu skylder ind over det sydlige Sudan, kunne i et vist omfang være dæmpet, hvis folk havde set flere konkrete forbedringer i det daglige med fx skoler, klinikker, veje og bedre forhold for landbrug/kvæghold.

Mens det egentlig ikke har skortet på penge til genopbygning, har udlandets engagement i Sudan siden fredsftalen i 2005 lidt af en afgørende svaghed: Et svigtende politisk engagement i forholdet mellem de tidligere konfliktparter i nord og syd.

Delvist distraheret af den voldsomme konflikt i det vestlige Sudans Darfur-region, har forholdet mellem de vigtigste politiske aktører i Nord- og Sydsudan fået lov til at falde fra hinanden i en grad, så fredsftalen mellem nord og syd nu hænger i en meget tynd tråd.

Blandede bolcher

Skal man i dag gøre status over indsatsen i den "skrøbelige stat" Sudan, står man tilbage med nogle særdeles blandede bolcher.

Fredsftalen mellem Nord og Syd er, hvis den holder, en kæmpe gevinst for både Sudan, regionen og resten af verden. Den fortsatte konflikt i Darfur er en ligeså stor skamlet for alle. Genopbygningsbistanden har ført til forbedringer for nogle almindelige mennesker,

men den har været for lille og for langsomt.

Skal det lykkes at stabilisere og genopbygge et samfund som det sudanesiske, må kræfter udefra blive bedre til at sikre hurtige konkrete resultater, fokusere på opbygning af små lokale administrationer og uafhængige organisationer - og ikke kun støtte centraladministrationen og eksisterende magtgrupperinger.

Men vigtigst af alt, må de store donorer sammen med bl.a. FN blive bedre til at fastholde et krævende og vanskeligt politisk engagement med væsentlige politiske og folkelige aktører i en "skrøbelig stat" over mange år. Den slags engagement er afgørende for et lands fortsatte stabilitet.

De sudanesiske lederes egne svagheder og kolossale fejl er en anden historie, men den er der ikke plads til her.

Skrøbeligheden kræver vedholdende donorer

Folkekirkens Nødhjælp har i et par årtier arbejdet sammen med sudanesiske kirker og andre partnere med to formål for øje: At hjælpe de værst stillede mennesker med basal nødhjælp, fødevarer og beskyttelse og at arbejde for en retfærdig og holdbar fred i Sudan.

Indsatsen har primært været drevet af enorme humane behov, og sådan vil det fortsætte, så længe behovene er der. Arbejdet for fred og retfærdighed begyndte tilbage i 1980'erne under borgerkrigen mellem nord og syd, og det fortsætter den dag i dag. Sigtet med dette arbejde er at støtte de lokale kirker og organisationers evner til at fremme fred og retfærdighed.

Den slags civilsamfundsdeltagelse var en afgørende forudsætning for den fredsftale, der blev underskrevet i 2005. Lokale kirker og aktivisters medvirken vil nu være væsent-

lig for at redde fredsftalen i de næste måneder og år. I syden er biskopperne fx nogle af de eneste, der kan bruge deres moralske styrke til at tale de politiske ledere imod.

I det nordlige og overvejende muslimske Sudan vedbliver små grupper af menneskerettighedsaktivister, og mere demokratisk sindede politikere at arbejde til trods for en stigende undertrykkelse i samfundet.

Arbejdet med disse lokale grupper vil også fortsætte i årene fremover - og det vil fortsætte uanset om fredsftalen mellem nord og syd holder eller bryder sammen, og uanset om konflikten i Darfur fortsætter eller finder en fredelig udgang.

At gøre en forskel i et land som Sudan er en tålmodighedstest af de store. Fredsftaler, valg, folkeafstemninger osv. er blot mindre milepæle på en meget, meget lang vej. Hvis begrebet "skrøbelige stater" overhovedet skal give mening, må det matches med begrebet "vedholdende donorer".

Donorer og NGO'er må fastholde deres engagement i disse lande i årtier. I medgang og i modgang. Med tålmod og vedholdenhed.

Nils Carstensen er seniorrådgiver i Folkekirkens Nødhjælp.

Artiklen er tidligere publiceret som bærende temaartikel i bladet Magasinet. Magasinet er Folkekirkens Nødhjælps samtids- og tendensorienterede blad om udviklingsarbejde. Denne gengivelse af artiklen er med accept af Marianne Lemvig, ansvarshavende redaktør, Magasinet.

Boks 2.

Sprængt svinekam er et stykke svinekam, der skal ligge i en saltlage 3-4 døgn og siden koges.

Pas på? Science kom...!

Af Lars Bo Kinnerup

Der har i de senere år været sagt og skrevet en del om en eventuel indførelse af et science-fag i folkeskolen – og dermed også på læreruddannelsen. I Geografisk Orientering nr. 2, 2012 er Geografforbundets ståsted således klargjort i en tydelig afvisning af science-faget sammen med et forslag om mere tværgående, projektorienteret undervisning indenfor rammerne af de eksisterende fag, herunder også fx historie og samfunds-fag.

Denne artikel er hverken for eller imod science. Jeg vil i stedet forsøge at tegne et billede af nogle muligheder for at positionere geografi anderledes, end det er i dag, bl.a. ved at se på hvordan fagene ser ud i lande, der har science gennem hele skoleforløbet.

Fra samarbejde og synergi til science

Med Fælles Mål 2009 skete der, udover en lettere opstramning af målene, to ting af betydning for naturfagene. For det første blev der formuleret fælles trinmål med det hovedmål at opnå en synergieffekt gennem samarbejde om udvalgte indholdsområder, og for det andet blev slægtskabet mellem natur/teknik og de tre udskolingsfag gjort tydeligere. Der er med andre ord tilstræbt en både horisontal og en vertikal samling af naturfagene.

Samarbejde i udskolingsfagene

På nær et trinmål, der handler om anvendelse af it, har alle fælles trinmål i Faghæfte 14 et naturgeografisk afsæt. Umidledbart kan det synes som en klar styrkelse af naturgeografien, idet det giver mulighed for en dybere indsigt via det ene eller de to andre fag. Forslaget i Boks 1 eksemplificerer, hvordan arbejdet med sollysets indfaldsvinkel kan tænkes at bidrage til opfyldelse af et tofags trinmål. Det er værd at understrege, at nok er det det samme trinmål, men det er noget forskelligt eleverne skal lære i de to fag. Hvor der i fysik/kemi arbejdes med en forklaring på fænome-

net, arbejdes der i geografi med betydningen af det i et rumligt perspektiv. Fastholdes denne distinktion kan undervisningen meget vel føre til en dybere indsigt, mens der i tilfælde af, at forklarende elementer prioriteres, reelt kan være tale om en svækkelse af naturgeografien, som formodentlig vil blive tydeligere af den kommende fælles mundtlige naturfagsprøve.

Natur/teknik

Set med geografiske øjne er sammenhængen med natur/teknik på væsentlige områder ret tydelig, idet der arbejdes med indhold som kort og navnestof, vejr og klima, arealanvendelse og lokal udvikling, levevilkår i den nære og fjerne omverden samt pladetektonik og hovedtræk af jordens udvikling. Et ganske godt og bredt

Boks 1. Sollysets indfaldsvinkel

Trinmål 8. klasse	anvende enkle fysiske begreber og sammenhænge i beskrivelsen af fænomener der knytter sig til vejr og klima, herunder vands tilstandsformer, temperatur, tryk, luftfugtighed, gnidningselektricitet og vindhastighed (fælles med fysik/kemi)	
	Fysik/kemi	Geografi
Læringsmål	Sollysets indfaldsvinkel har betydning for energitilførslen på en given flade.	Sammenhængen mellem sollysets indfaldsvinkel og klimazonernes fordeling på Jorden.
Aktivitet	Opstilling med lyskilde, termometer og en drejelig plade vinklet 90°, 60°, 30° og 0° i forhold til indstråling. Dataopsamling og bearbejdning.	Foretag en rejse langs 20° ø. l. Find solhøjden (jævnvogn) samt klimatal ved 90°, 60°, 30° og 0° n. br. Sammenlign med definition af klimazoner og klimakortet i atlas.
Perspektiv	Jordens position i solsystemet. Varme og kolde egne på Jorden. Optimal placering af solfanger.	Den opstigende luft ved Ækvator – også kaldet Hadley cellen - i det globale vindsystem. Årstider og ITK (Den intertropiske konvergenszone). Levevilkår forskellige steder på Jorden.

Kilde: UVM, Faghæfte 14 og forfatteren.

udgangspunkt for geografiundervisningen.

Ser vi imidlertid på Centrale Kundsabs- og Færdighedsområder (CKF) – specifikt ”Arbejds-måder og tankegange” er der ikke noget geografisk aftryk. Fx er anvendelse af kort placeret under den indholdskategori, hvor kortet kommer i anvendelse og ikke som en geografisk måde at arbejde på. Derimod er der tilstræbt en mere general, såkaldt naturvidenskabelig tilgang, hvortil knytter sig terminologier som fx hypotesedannelse, design og modeller med konkretiseringer i retning af biologi og fysik/kemi.

Indhold og metode

Forfølges dette til udskolingsfagene, springer fraværet af fælles trinmål under CKF'en ”Arbejds-måder og tankegange” en i øjnene. Det er ellers den eneste CKF, der er gennemgående i alle fire naturfag (se fig. 1), og det synes oplagt, at indskrive et fælles fundament for at folde de faglige metoder ud i de respektive fag. Netop den opfattelse, at de faglige metoder grundlæggende er skåret over den samme naturvidenskabelige læst, har været fremført som et medvirkende argument for at slå fagene sammen i ét.

Når det ikke er så ligetil, hænger det sammen med, at undersøgelsesmetoden er tæt forbundet med det, der undersøges. Den såkaldte naturvidenskabelige arbejds metode eller mere korrekt den hypotetisk-deduktive metode anvendes på forhold med simpel kausalitet, fx ved undersøgelse af sedimentation, mens hermeneutiske metoder bruges, når forhold af mere kompleks karakter skal forstås og forklares, fx ved adfærdsstudier.

Hvis den faglige bredde naturfagene har i dag skal fastholdes, er det derfor ikke realistisk at lade de faglige metoder hvile alene på det hypotetisk-deduktive grundlag. Omvendt kan det også udledes, at hvis man ønsker at fastholde et hypotetisk-deduktivt metodisk grundlag for et science-fag, må det indholdsmæssige afstemmes til dette, og dermed kan der hverken blive tale om fællesmængden af de eksisterende naturfag eller et udvidet natur/teknik fra 1.-9. kl., men derimod et helt nyt fag.

Hvordan et sådant fag kan se ud og hvilken rolle geografi kan spille, tages under behandling i næste afsnit.

Geografi og science i USA

I 1989 besluttedes det i USA at iværksætte omfattende ud-

viklingsarbejder (Goals 2000: The Educate America Act) med henblik på at forbedre elevernes standpunkter. Det førte bl.a. til formuleringen af en række standarder for alle fag. De såkaldte K-12 standarder dækker undervisningen fra børnehaven til tolvte klasse, altså til og med det vi i Danmark kalder for gymnasiet. Standarderne tjener som en føderal referenceramme og er ikke obligatorisk for de enkelte stater.

For hver standard er der formuleret en række delmål, tilpasset forskellige klassetrin. Der er defineret delmål for bh-2. kl., 3.-5. kl., 6.-8. kl. og 9.-12. kl., og delmålene er ledsaget af anvisninger som eksemplificerer et anbefalet indhold.

Det geografiske indholdsområde er fordelt på to akademiske fagblokke, nemlig science (naturvidenskab), hvortil videnskabsområdet earth science (geologi, oceanografi, meteorologi, klimatologi m.m.) hører, og social studies (samfundsvidenskab) hvortil physical geography (naturgeografi) og cultural geography (kulturgeografi) hører. Der er altså reelt tale om tre forskellige fag til at dække det fagområde, vi i den danske folkeskole kalder geografi. I praksis undervises der i faget science, hvoraf en del altså udgøres af geologi, oceanografi, meteorologi, klimatologi m.m., og i faget geografi der er en sammensmeltning af naturgeografi og kulturgeografi. Der er defineret hhv. 13 og 18 standarder for science og geografi (se fig. 2).

Science

Til de 13 standarder i science-faget er der formuleret 57 temaer, hvorigennem fagets mål søges opfyldt over skoleforløbet. Nogle af disse temaer er generelle, som fx dataindsamling og -behandling, videnskabelig metode samt videnskabshistorie, mens andre er indholdsspe-

Fig. 1. Naturfagenes CKF'er

Natur/teknik	Biologi	Fysik/kemi	Geografi
Den nære omverden	Levende organismer og deres omgivende natur	Fysikkens og kemiens verden	Regionale og globale mønstre
Den fjerne omverden	Miljø og sundhed	Udvikling i naturvidenskabelig erkendelse	Naturgrundlaget og dets udnyttelse
Menneskets samspil med naturen	Biologiens anvendelse	Anvendelse af fysik og kemi i hverdag og samfund	Kultur og levevilkår
Arbejds måder og tankegange	Arbejds måder og tankegange	Arbejds måder og tankegange	Arbejds måder og tankegange

Kilde: Efter UVM, Faghæfte 13, 14, 15 og 16.

Fig. 2. Nationale standarder for science og geografi i USA

Science		Geografi	
Jord- og rumvidenskaber		Verden i rumlige termer	
1.	Forstå atmosfæriske processer og vandkredsløbet.	1.	Forstå egenskaberne ved og brugen af kort, globus og andre geografiske værktøjer og teknologier.
2.	Forstå Jordens opbygning og struktur.	2.	Kan lokalisere steder i, geografiske egenskaber ved og mønstre i omgivelserne.
3.	Forstå Universets opbygning og struktur samt Jordens placering deri.	3.	Forstår karakteristika ved og brug af rumlig organisering af Jordens overflade.
Videnskaber om det levende		Steder og regioner	
4.	Forstå arvelighedslæren og beslægtede begreber.	4.	Forstår de fysiske og menneskelige særkender ved steder.
5.	Forstå cellers og organismers struktur og funktion.	5.	Forstår begrebet region.
6.	Forstå relationerne mellem organismer og deres fysiske omgivelser.	6.	Forstår at kultur, erfaring og oplevelser påvirker menneskers opfattelse af steder og regioner.
7.	Forstå den biologiske evolution og diversitet.	Fysiske systemer	
Fysiske videnskaber		7.	Kender de fysiske processer der danner mønstrene på Jordens overflade.
8.	Forstå stoffers struktur og egenskaber.	8.	Forstår karakteristika ved økosystemer på Jordens overflade.
9.	Forstå kilder til og egenskaber ved energi.	Humane systemer	
10.	Forstå kraft og bevægelse.	9.	Forstå menneskelige populationers egenart, vandring og udbredelse på Jordens overflade.
Videnskabelighed		10.	Forstå egenarten og kompleksiteten af Jordens kulturelle mosaikker.
11.	Forstå hvad videnskabelig viden er.	11.	Forstår de økonomiske afhængigheds mønstre og netværk.
12.	Forstå hvad en videnskabelig undersøgelse er.	12.	Forstår de menneskelige bosættelsers mønstre og årsager.
13.	Forstå den videnskabelige fremgangsmåde.	13.	Forstår hvordan samarbejde og konflikter mellem mennesker påvirker opdelingen og kontrollen med jordens overflade.
		Omgivelser og samfund	
		14.	Forstår hvordan menneskelig virksomhed påvirker de fysiske omgivelser.
		15.	Forstår hvordan fysiske systemer påvirker menneskelige systemer.
		16.	Forstår forandringen af betydningen, brugen, udbredelsen og vigtigheden af ressourcer.
		Geografiens anvendelse	
		17.	Hvordan man bruger geografi til at forstå fortiden.
		18.	At bruge geografi til at forstå nutiden og at planlægge for fremtiden.

Kilder: <http://www.mcrel.org/compendium/SubjectTopics.asp?subjectID=8> og <http://www.mcrel.org/compendium/SubjectTopics.asp?subjectID=2>. Forfatterens oversættelse.

cifikke. Der er således formuleret 11 temaer med direkte afsæt i geovidenskab (Earth Sciences). De geovidenskabelige indholdsområder i faget dækker i hovedtrækkene de trinmål i det nuværende danske undervisningsfag geografi, hvor der er formuleret fælles trinmål. Der-

udover arbejdes der med fx det geologiske kredsløb, mineralogi og pladetektonik.

Set fra en videnskabsteoretisk vinkel er der god overensstemmelse mellem det geovidenskabelige indhold, og den metodiske tilgang den hypotetisk-deduktive metode giver.

Dette understøtter fagets indre sammenhæng som undervisningsfag, og peger, i højere grad end tilfældet er med det danske natur/teknik, i retning af udvikling af en naturvidenskabelig dannelse.

Fig. 3. Natur- og kulturgeografiske kriterier

Naturgeografiske kriterier	Kulturgeografiske kriterier
Fysiske karakteristika ved steder.	Lokalisering. De rumlige relationer mellem mennesker, steder og miljøer, defineret ved absolut bestemmelse og/eller som dele af systemer.
De fysiske processer der udformer de overordnede mønstre på jordens overflade.	Kulturrøkkologi. Forholdet mellem mennesker - som handlende gennem deres kultur - og Jorden.
Karakteristika og rumlig udbredelse af økosystemer.	Kulturlandskaber. Det menneskelige fingeraftryk på de fysiske omgivelser, som er skabt og modificeret af mennesker.
Hvordan menneskelige aktiviteter med sociale, økonomiske og/ eller politiske baggrunde ændrer de fysiske omgivelser.	Bevægelse. Menneskers, varers og ideers veje fra oprindelse til udbredelse over Jorden.
Hvordan fysiske systemer påvirker menneskelige systemer.	Regioner. Områder med ensartede kulturelle og fysiske træk der gør det muligt at adskille dem fra andre områder.
Ændringer der opstår som følge af brug, udbredelse og betydningen af ressourcer.	

Kilde: Forfatterens sammenskrivning efter Fraser, R. and J. P. Stoltman (2001) samt Cunha, S. F. (2001); i Brophy, J. (Red.) (2001).

Geografi

Undervisningsfaget geografi er som tidligere nævnt en sammensmeltning af natur- og kulturgeografi og er bygget op om seks centrale områder: "Verden i rumlige termer", "Steder og regioner", "Fysiske systemer", "Humane systemer", "Omgivelser og samfund" samt "Brugen af geografi". Eleverne arbejder med at tilegne sig viden om, forståelse for og færdigheder i at arbejde med:

- spørgsmål vedrørende forholdet mellem de fysiske omgivelser og mennesket
- de menneskelige fænomener, der former miljøer og steder
- at analysere ændringer i rum og over tid.

Undervisnings indhold vælges ud fra i alt 11 kriterier, som refererer til hhv. de natur- og kulturgeografiske indholdsområder (se fig. 3), og dette har resulteret i formuleringen af 48 temaer hvorigenem fagets mål søges opfyldt. I lighed med geovidenskaberne i science tilstræbes der også her en høj grad af sammenhæng med de

videnskabelige discipliner bag undervisningsfaget. Der skal i undervisningen således lægges særlig vægt på tre metodiske områder, der anses for karakteristiske for geografi, nemlig feltstudier, kortbaseret undervisning samt simuleringer/brug af modeller.

Feltstudier indgår i undervisningen på tre forskellige måder:

- som feltgeografisk øvelse hvor eleverne får lejlighed til at indsamle primære erfaringer og data "on location" udenfor skolen
- som guidet ekskursion, eksempelvis virksomheds-, naturskole- eller museumsbesøg
- som virtuelt feltstudie via Internet, cd-rom, dvd eller video m.v.

Den kortbaserede undervisning defineres blot som undersøgelse med brug af kort og udmærker sig som sådan på tre måder: Først og fremmest som en grafisk præsentation af oplysninger, der direkte kan relateres til jordens overflade. For det andet kan undervisningen inkludere

kort fremstillet af eleverne, som så bliver dem, der producerer og præsenterer viden. For det tredje rummer sammenkædning af flere kort med oplysninger om det samme område mulighed for at identificere mønstre eller udvikling for dermed at danne baggrund for at kunne forstå rumlige relationer.

Arbejdet med simulering/brug af modeller kan fx være klimamodeller, virksomheds- eller landbrugsspil eller mere enkle problemstillinger som fx at vurdere konsekvenserne af 2,5 m havstigning for udvalgte kystområder.

Den indre sammenhæng

Spændvidden i de tre metodiske områder, der i særlig grad knytter sig til geografi er stor og afspejler ganske godt variationen i indholdsområderne. Selvom den akademiske forankring er samfundsaglig, arbejder eleverne med både geologiske og atmosfæriske processer såvel som med human tilpasning til levevilkårene, som den afspejles i fx fødevalg og beklædning. Målet er ikke, som i science, bl.a. at afdække kausalitet for at forklare, men at vide for at forstå.

Der synes således at være god overensstemmelse mellem indhold og metode i de to amerikanske fag, hvori der undervises i et geografisk indhold. Fag, der er konsistente, altså fag med god indre sammenhæng mellem indhold, faglig metode og undervisning, er gode udgangspunkter for at skabe stærke fagkulturer og fag, der står klart i elevernes - og for den sags skyld også omgivelsernes - bevidsthed.

Geografi og science på dansk?

Selv om man i USA lægger noget mere vægt på tilegnelse og beherskelse af færdigheder end i Danmark, og at der i den danske perspektivering under

”Regionale og globale mønstre” ikke er et eksplicit tidsselement, er der store ligheder mellem undervisningsfaget geografi i USA og Danmark. Centralt i faget står samspillet mellem natur- og kulturgeografien, ligesom der lægges op til en praktisk undersøgende og konkret omverdensorienteret undervisning.

Hvad vi måske nok kan lægge os på sinde er, at den amerikanske måde at udtrykke hvad faget går ud på via standarderne og delmålene, (der svarer til de danske CKF’er og slutmål), tegner et klarere billede af det. I det danske faghæfte skal vi dybt ind i læseplanen, før den indre sammenhæng i faget åbenbares, som det er udtrykt i fig. 4.

Forankringen i den samfundsvidenskabelige tradition har tilsyneladende den konsekvens, at et andet samspil end natur/kultur også får betydning i faget. Det er samspillet mellem rum og tid. I to artikler om Learning Museum i Geografisk Orientering nr. 3, 2012 er dette samspil i høj grad aktualiseret i en dansk sammenhæng også.

Det er et spændende aspekt at indskrive samspillet mellem natur og kultur i et rum-tid perspektiv. Derved understreges fagets betydning for forståelsen af samfundsudviklingen, og relationerne mellem geografi og historie tydeliggøres. I boks 2 er vist et forslag til en ny faglig orden med geografi og historie sidestillet fra 3.-9. kl. og med science gennem hele forløbet. Matematik og science kommer til at tegne den naturfaglige blok, mens geografi indskrives i den humanistiske.

Hvorvidt et science-fag vil kunne vinde fodfæste i en dansk sammenhæng, skal i denne artikel være usagt. Det skal dog bemærkes, at man ikke skal have bladret længe i selv ældre fysik/kemibøger, før der dukker biologisk eller geogra-

Fig. 4. Den indre sammenhæng

Kilde: UVM, Faghæfte 14.

fisk indhold op, og det giver da god mening at være bevidst om, at et fysisk/kemisk indhold udspringer af og/eller anvendes på fx et geografisk. Det gør blot ikke undervisningen til geografiundervisning, og derfor er det vigtigt, at skelne mellem fagspecifikke læringsmål i arbejdet med de fælles trinmål vi har i dag. Derfra er der vel ikke så lang til science.

Set med danske geografiske øjne er der hverken metodisk eller indholdsmæssigt noget forgjort i at indføre noget, der ligner den amerikanske model. Det vanskelige er at argumentere for, at der både skal være science og geografi i en tid, hvor geografi er placeret i den naturfaglige blok i folkeskolen, og de naturvidenskabelige fagområder nyder så stor bevågenhed.

Hvorfor så geografi?

Ja, spørgsmålet om, hvorvidt geografi er berettiget eller ej, stilles tit på læreruddannelsen og ligeså tit trækkes folkeskolens formålsparagraf frem – og så er alt godt, geografi er sikret.

Men love er noget, der vedtages, og rystelserne fra den seneste gymnasierreform sidder stadig i kroppen rundt omkring. Derfor må argumentationen naturligvis forankres bredere.

I den seneste fagdidaktiske grundbog for geografi på Læreruddannelsen, ”Geografiundervisning. Fagdidaktisk grundbog”, beskrives fagets opgave og berettigelse som alment dannende fag, som elevernes opnåelse af geografisk identitet, orienteringsfærdighed (rumlig kompetence), omverdensforståelse og handlekompetence (problemorientering).

De to sidste argumenter er velkendte i den didaktiske diskurs og indskrives sig i dansk/tysk tradition, mens de to første argumenter lægger sig mere op ad en engel-saxisk tradition og ses ikke ofte i dansk sammenhæng. Det betyder imidlertid ikke, at de ikke kan være vægtige argumenter for fagets fortsatte placering i fagrækken.

Geografisk identitet forstås her som bevidsthed om lokal, regional og global forankring, altså spørgsmålet om hvem jeg er set i et geografisk perspektiv. En direkte, men rumlig, pendant til historiefagets tidslige identitetsforankring.

Omverdensfærdighed forstås som evnen til at omsætte mellem kort og virkelighed; retning, afstand, kontur, relief, tilgængelighed m.m. som det ene aspekt, og udvikling af elevernes mentale kort som det andet. Her drejer det sig om det indre overblik over steder, fænomener, processer og mønstre

Boks 2. Geografi og science i dansk kontekst

	1.-2. klasse	3.-4. klasse	5.-6. klasse	7. klasse	8.-9. klasse
Matematik					
Science					
Geografi					
Historie					
Samfunds-fag					

Kilde: Forfatterens forslag på baggrund af folkeskolens fag

og deres rumlige placering og udbredelse.

I lighed med de danske argumenter bruger den engelske geograf, professor Simon Catling, fire argumenter, der rækker langt ud over lovgivningen for at begrunde geografi i grundskolens fagrække, nemlig et ...

- antropologisk argument: "(...) geography must play a curricular role since children arrive at school developing as geographers."
- intellektuelt argument: "(...) the role of geography as an intellectual pursuit."
- værdiargument: "Geographical study provides a framework (...) to explore (...) values and the impact of these, particularly in terms of the conflicts of different interests (...), and to understand the potential outcomes of (...) actions in the environment as adults."
- alment argument: "(...) the narrowest reason, but one that cannot be set aside, (...). Geography (...) has a role in initiating and fostering the development of children's locational awareness and knowledge"

Det antropologiske argument er udtryk for en i mennesket iboende trang til udforskning af omgivelserne, en trang, der med fordel kan skoles og styrkes gennem undervisning i geografi, som ifølge det næste argument ikke er et "trivial pursuit", men et "intellectual pursuit" gennem hvilket man kan udvikle omverdensforståelse. Catlings værdiargument rammer ret præcist handlekompetenceargumentet og bygger således bro til det centrale Europa.

I forbindelse med det fjerde argument skriver Catling, at børn har et behov for at kunne genkende en globus, kende til placeringen af steder og områder af betydning i verden, lokalt

som globalt. Han harcelerer i øvrigt over, at der i undervisningen ikke lægges vægt nok på tilegnelse af navnestof, viden om steder og placeringen af dem "(...) within a mental map of the world", og dermed er vi tilbage til den geografiske identitet og omverdensfærdighederne.

Det er vigtigt, at fagets berettigelse begrundes i forhold, der ligger ud over undervisningsfaget, og som samtidigt peger ind i det. Det er ligeså vigtigt, at de indre sammenhænge giver faget konsistens og tegner et klart billede af det og sidst, men ikke mindst skal det opleves som meningsfyldt, både for elever, lærere og lovgivere og samfundet i øvrigt. Så betyder det ikke så meget, om det indskrives i den ene eller den anden tradition.

Afslutning

Med slet skjult reference til en kendt fortælling har jeg med en lettere omskrivning af titlen drejet problemstillingen i en anderledes vinkel i et forsøg på at se mulighederne frem for begrænsningerne.

Vi har allerede fælles trinmål - og var det science, der kom? Et eventuelt næste skridt kunne måske være et science-fag - og skal vi være bange for det? Det værste, der kan ske i den sammenhæng, er efter min mening, at det bliver fællesmængden af de eksisterende fag. Denne artikel præsenterer ét alternativ.

Lars Bo Kinnerup, Lektor Cand. Pæd., geografi og natur/teknik, Lærerruddannelsen Vordingborg, UCSJ.

Kilder

Binau, C. F. og K. Lilius (2012): "Jeg tror, de bliver bedre samfundsborgere af denne prøveform..."; i Geografisk Orientering 2012/2, p. 478-482.

Brophy, J. (Red.) (2001): Subject-Specific Instructional Methods and Activities, JAI, Printed in the Netherlands, First Edition, 2001 Elsevier Science LTD.

Catling, S og T. Willy (2009): Teaching primary geography (Achieving QTS), Learning Matters Ltd. 2009.

Catling, S. (1992): Issues for the Future of Primary Geography; i Naish, M. (Red.) (1992): Geography and education: national and international perspectives, Billing & Sons Ltd, Great Britain, Institute of Education, University of London, 1992.

Harlen, W. (2006): Teaching, learning & assessing science 5-12, Fourth edition, SAGE Publications Ltd. 2006.

Kinnerup, L. B. (2006): Kort er godt; i Geografisk Orientering 2006/1, p. 368-373.

Kristensen, P. m.fl. (2011): Geografiundervisning. Fagdidaktisk grundbog, Geografforlaget 2011.

Nørsgaard, K. (2012): Forsøg med fælles naturfagsprøve; i Geografisk Orientering 2012/2, p. 476-477.

Rasmussen, E. S. (2012): Åbent brev til Børne- og Ungdomsminister Christine Antorini, med bilag; i Geografisk Orientering 2012/2, p. 486-487.

Riise-Jensen, M. m.fl. (2012): Arbejdermuseet - tidsrejse og en geografisk udfordring; i Geografisk Orientering 2012/3, p. 545-549.

Svensen, A. R. og D. M. Pagaard (2012): Geografi på Arbejdermuseet - nye åbninger og skæve vinkler; i Geografisk Orientering 2012/3, p. 542-544.

UVM (2009): Faghæfte 13, Natur/teknik.

UVM (2009): Faghæfte 14, Geografi.

Østergaard, K. (2012): Fælles sciencefag og et besøg fra Djævlens advokat; i Geografisk Orientering 2012/2, p. 488-489.

Generalforsamling i Geografforbundet

Röstånga Gästgivaregård STF.

Marieholmsvägen 2, S-268 68 Röstånga

Lørdag den 15. september 2012, kl. 16.15 – 18.00

Referat

1. Valg af dirigent

Styrelsen foreslår Jeanne Grage. Valgt

2. Godkendelse af 2 referenter

Styrelsen foreslår Jørn Asmussen og Pernille Skov Sørensen. Valgt

3. Styrelsens beretning, som indeholder delberetninger fra udvalgene

Formandens beretning

Geografforbundet er blevet bedt om et hørings-svar vedr. fælles naturfagsprøve. Den fælles naturfagsprøve skal erstatte den nuværende fysik/kemi prøve. Vi er positive overfor en fælles naturfagsprøve, det er en opprioritering af geografi. Geografforbundets høringssvar vil blive offentliggjort via foreningens hjemmeside. Indførelsen af den fælles prøve sker i skoleåret 2013/2014.

Der var et enkelt spørgsmål til formanden vedr. lovteksten, som blev besvaret.

Der var ingen kommentarer til kursusudvalgets og fagudvalgets skriftlige beretninger.

4. Beretning fra Geografforlaget til drøftelse

Præsentation af bestyrelsen og forlagets direktør. Beretningen er for regnskabsåret 2011. Forlaget er flyttet fra Odense til København. En kort gennemgang af forlagets ejerstruktur og opgaver. Forlaget udgiver nu færre enkeltstående bøger i forhold til tidligere. Vi arbejder ud fra klare produktlinjer, som for tiden er fx Xplore. Der er udviklet nye digitale læringsmidler eks. GO kort. Der er lagt en øget fokus på salg og fastholdelse af strategien. Formanden sluttede af med at sige tak til forlagets kunder, forfattere, samarbejdspartnere, forretningsforbindelser, personalet, direktøren og bestyrelsen.

Spørgsmål: Hvordan vedr. fremtidige projekter? Vi har nye ideer. Hvorfor er der udgifter til et

lager? Et fysisk lager kræver en medarbejder, som i perioder ikke har så meget arbejde. Udvikler I også til Apps? Lige nu er vi ventende i forhold til markedet.

5. Redaktørens beretning

Dirigenten henviste til Redaktørens skriftlige beretning. Der var ingen spørgsmål.

6. Fremlæggelse af revideret regnskab, som på generalforsamlingen i skriftlig form udleveres til de fremmødte

Kassereren gennemgik regnskabet, som blev udleveret til de fremmødte. Der er et lille overskud på årsregnskabet. Revisorerne har revideret regnskabet.

Spørgsmål: Der er forskel på regnskabet, og noterne i forhold til tallene for styrelsens andre udgifter. Det er tallene i regnskabet, som gælder. Der er spørgsmål vedr. brug af bogholder, som blev besvaret af kassereren.

Der er ros for et oversigtligt regnskab.

Vedr. revisionens bemærkninger omkring Mastercard er der allerede besluttet en ændring. Ang. moms: Bogholderen har oplyst, at forbundet ikke har momspligt, så derfor er der en forskel i tallene for 2009-2010 og 2010-2011.

Revisorerne er imod, at der bliver omtalt regnskabspraksis, der er andre fra forsamlingen, som gerne vil se regnskabspraksis.

Regnskabet blev godkendt.

7. Indkomne forslag

Styrelsen foreslår:

§ 2

3. Styrelsesmedlemmerne vælges for en to-årig periode således, at 6-7 styrelsesmedlemmer vælges hvert år. Formand, næstformand, kasserer, kontaktperson til regionerne, redaktør og redaktionsmedlemmer vælges for en et-årig periode.

Følgende udgår: *redaktør og redaktionsmedlemmer vælges for en et-årig periode*. Generalforsamlingen vedtager ændringen.

8. Geografisk Orientering redigeres af en ansvarshavende redaktør og en redaktionskomité. Den samlede redaktion er ansvarlig over for generalforsamlingen.

Ændres til:

Geografisk Orientering redigeres af en ansvarshavende redaktør og en redaktionskomité. *Redaktøren ansættes af styrelsen. Redaktionsmedlemmerne udpeges af styrelsen*. Generalforsamlingen vedtager ændringen.

§ 4

7. Kandidatforslag til de et-årige poster (formand, næstformand, kasserer, GO-redaktør og regional kontaktperson) skal være formanden i hænde senest 14 dage før generalforsamlingen.

Kandidaternes navne offentliggøres på den endelige dagsorden. Såfremt der ikke er kandidater til de enkelte poster, kan opstilling ske direkte på generalforsamlingen.

GO-redaktør udgår. Generalforsamlingen vedtager ændringen.

Revisorerne foreslår:

Pkt. 2 underpunkt 6:

6) Fremlæggelse af revideret regnskab, som på generalforsamlingen i skriftlig form udleveres til de fremmødte.

Ændres til:

6) *Det reviderede regnskab fremlægges på generalforsamlingen og offentliggøres forud i digital form på forbundets hjemmeside samtidig med den endelige dagsorden*.

Generalforsamlingen vedtager ændringen.

8. Fastlæggelse af medlemskontingentets størrelse

Ingen ændring.

9. Valg af:

A. Formand. Eneste forslag: Erik Sjerslev Rasmussen. Genvalgt

B. Næstformand. Eneste forslag: Ditte Pagaard. Genvalgt

C. Kasserer. Eneste forslag: Jens Korsbæk Jensen. Genvalgt

D. Kontaktperson til regionerne er valgt på regionalt topmøde den 30. april. Lise Rosenberg er valgt af de regionale geografer.

E. Yderligere 6 – 7 styrelsesmedlemmer.

Følgende er på valg:

- Nikolaj Charles Bunniss ønsker genvalg. Genvalgt
- Henning Lehmann ønsker genvalg. Genvalgt
- Jørn Asmussen ønsker genvalg. Genvalgt
- Henriette Lanter Mortensen ønsker genvalg. Genvalgt
- Annette Knudsen ønsker ikke genvalg.
- Frede Sørensen ønsker ikke genvalg.

Mette Starch Truelsen. Valgt

F. Suppleanter til styrelsen.

- Bo Hildebrandt ønsker genvalg. Genvalgt

Trine Laursen. Valgt

G. GO-redaktør

Grundet vedtægtsændringen er punktet udgået.

H. 3 – 10 redaktionsmedlemmer

Grundet vedtægtsændringen er punktet udgået.

I. 2 revisorer

- Birgit Rune Hendrichsen, ønsker genvalg. Genvalgt
- Michael Kristiansen, ønsker genvalg. Genvalgt

J. Revisorsuppleant

- Helle Askgaard, ønsker genvalg. Genvalgt

10. Eventuelt

Ditte Pagaard gjorde opmærksom på forbundets Facebookgruppe.

Næste GeografWeekend er på Samsø.

Beretning fra Geografweekend 2012 ved Söderåsen

Endnu en geografweekend stod i geologiens tegn – og hvordan kan det være anderledes, når vi besøgte Skåne? Fredag-lørdag den 14.-15. september kom vi godt rundt i geologien både i teori og praksis. Vi blev introduceret til mange forskellige bjergarter samt besøgte de særegne gletsjerformede landskaber i Söderåsens Nationalpark.

Lørdag aften var der generalforsamling og hyggeligt samvær under festmiddagen på Röstunga Vandrehjem, hvor den svenske stemning var at finde i både lokaler, middag og festlige indslag. Søndagens besøg i et stenbrud gav indsigt i råstofvirksomhedens enorme dimensioner og betydning for vores moderne samfund og den dansk/svenske samhandel.

Tak til kursusudvalget for en spændende geografweekend – og ikke mindst en stor tak til de formidable og yderst vidende ekskursionsguider!

Mette Starch Truelsen

Fig. 1. Årets Geografweekend blev afholdt på den svenske idyl; Gästgivaregården i Röstunga, som ligger ved Söderåsens Nationalpark. Foto: Frede Sørensen.

Fig. 2. På lørdagens ekskursion gav Jens Konnerup Madsen en grundlæggende indføring i de forskellige bjergarter med udgangspunkt i denne flotte mur. Foto: Frede Sørensen.

Fig. 3. Ved Mølle på Kullen så vi gode eksempler på doleritgange, som er trængt op i den granitiske gnejs. Den skarpe grænse mellem bjergarterne vakte stor beundring, mens andre syntes, at de metamorfoserede doleritgange (amfibolitter) var mere opsigtsvækkende. Foto: Frede Sørensen.

Fig. 4. Tilbage i Söderåsens Nationalpark besøgte vi udsigtspunktet ved Kopparhatten. Geologerne mener efter megen debat, at Söderåsens "Grand Canyon" er dannet af gletsjere, som kun har kunnet eksistere her pga. en afkølede vindpåvirkning. Foto: Peter Astrup Madsen.

Fig. 5. Den vulkanske aktivitet i Skåne blev tydeliggjort, da vi så sølje-basalten ved Rallat (lidt syd for Skärålid). Ved en langsom nedkøling af basalten vokser søljerne vinkelret ud på vulkanrørets retning. Foto: Peter Astrup Madsen.

Fig. 6. Festaften lørdag i de smukke lokaler på Röstunga Vandrehjem. Frede fortæller historien om dengang han var ved at blive ædt af en svensk bjørn. Vi kommer til at savne Fredes mange både festlige og faglige indslag, nu hvor han er udtrådt af styrelsen! Foto: Peter Astrup Madsen.

Fig. 7. Søndag besøgte vi et stenbrud ved Dalby. Virksomheden Sydsten kan med sine 25 ansatte producere i alt 7.000 ton pr. dag. Sydsten er fast leverandør til de store, danske infrastrukturprojekter. De har bl.a. leveret materialer til Peberholmen og metroen i København. Foto: Mette Starch Truelsen.

Fig. 8. Hos Sydsten var det overvældende at stå på "bunden" af Romeleåsen – i alt 80 m nede i terrænet. På væggen ses nedbrydning af bjergarten til hvid kaolin. Foto: Frede Sørensen.

Fig. 9. Stenprøver hos Sydsten, som er fast leverandør til de store, danske infrastruktur-projekter. De har bl.a. leveret materialer til Peberholmen og metroen i København. Det tog 11 biler, 6 dage om ugen i 11 måneder at levere materialerne til Peberholmen. Foto: Mette Starch Truelsen.

Fig. 10. Ved Dalby Kirke har den fennoskandiske randzone et topografisk udtryk. Fra kirken er der vidt udsyn over det flade slettelandskab nedenfor forkastningen, som kaldes Det danske bassin. Foto: Mette Starch Truelsen.

Elevernes navigering i en eksplosiv strøm af informationer fra medierne – og lærerens zigzag-løb mellem ”sort skole”, kreativitet og Felix Baumgartner

I medierne den 9. oktober kunne man følge med i historien om den pakistanske skoleelev Malala Yousafzai, som blev skudt i hovedet af Taleban på sin vej hjem i skolebussen, formentlig fordi hun gennem sin blog kæmper for pakistanske kvinder og pigers ret til uddannelse. Dagen efter begik den canadiske skolepige Amanda Todd selvmord fordi hun over Facebook blev mobbet. Fire dage senere lykkedes det endelig den 43-årige østriger, Felix Baumgartner, at gennemføre et spring fra rummet mod Jorden fra 39 km's højde, for dermed bl.a. at blive det første menneske der brød lydmuren.

Historierne er ikke indbyrdes forbundne, og på sin vis er de meget forskellige. Alligevel har de det tilfælles at alle tre aktører har brugt nettet til at gøre omverdenen opmærksom på deres historie. Tendensen til at flere og flere af verdens borgere har mulighed for at ytre sig via nettet og dermed kommunikere deres historier ud, er en central og generel del af udviklingen i dag, den har indflydelse på vores udviklingsmuligheder forskellige steder i verden og eksempelvis udviklingen af det globale arbejdsmarkedsmønster. Det er det ene der gør, at det giver mening at nævne de tre historier i denne sammenhæng. Det andet er, at tendensen til, at vi via den teknologiske udvikling har adgang til flere og flere historier i princippet gør, at vi bliver

”stopfodret” med geografi, eller i hvert fald noget der kan blive til det, hvis vi får sat historierne ind i en sammenhæng hvor de giver mening.

Når vi i Fagudvalget hiver denne palet af historier frem, er det for at fremhæve den udfordring som såvel lærere som elever står i, når de skal sortere i, og forholde sig til, den massive nyhedsmængde de overdænges med og ikke mindst vægtningen af forskellige historier. En undersøgelse af de danske medier, der udkommer til marts og som blev præsenteret i Politiken viser, at den mængde af nyheder vi bombarderes med er mere end fordoblet i årene mellem 1999 og 2008. Samtidig viser undersøgelsen, at nyhederne ikke sætter sig fast [1]. På sin vis er det måske meget godt, at alle de historier vi konfronteres med ikke sætter sig fast, for det ville ret hurtigt blive fuldstændig uoverskueligt at danne sig et overblik, ikke mindst fordi nyhedsstoffet samtidig er blevet mere og mere om mere amputeret og omskrevet igen og igen, fordi det nu engang er de arbejdsvilkår journalisterne er sat til at arbejde under i dag [2].

De tendenser der foregår på medieområdet, den udvikling som behandlingen af nyhedsstoffet har taget, gør det kun endnu mere vigtigt, at læreren guider eleverne i hvordan de skal tackle og forholde sig til de informationer, de støder på.

Vi har i tidligere klummer slået et slag for, at vi i geografifaget bl.a. qua fagets konstruktion som et syntesefag der forbinder samfundsaglige problemstillinger med naturfaglige problemstillinger og fordi vi i faget koncentrerer os om at pirre elevernes nysgerrighed i forhold til den verden de lever i og i sidste ende opbygge en egentlig omverdensforståelse, har masser af muligheder for at trække på aktuelle begivenheder fra verden omkring os. Inddragelse af aktuelle begivenheder, især hvis eleverne selv bringer dem på banen, er kun med til at tydeliggøre relevansen af faget.

Historierne som klummen indledes med eller for den sags skyld andre historier, der er på tapetet den efterfølgende uge, kan være konkrete billeder på det, der arbejdes med i faget og afsættet for myriader af frugtbare spørgsmål som fx hvad det er, der gør, at en 14-årig pige som Malala Yousafzai, der er jævnaldrene med de elever vi underviser i geografi, tør sætte livet på spil i kampen om at få lov til at gå i skole? Eller hvorfor er der forskel på piger og drenge i forhold til retten til skolegang? Man kan også spørge til, hvad det er for nogle omgangsformer, der eksisterer på de sociale medier, som har fået Amanda Todd til at tage sit eget liv? Hvilke kompetencer kræver det i dag at begå sig på nettet, hvad kræver det af eleverne at være bruger af sociale medier, hvad skal vi

være opmærksomme på, og hvordan vil vi gerne behandle hinanden? Hvad er det, der får en mand til at kaste sig ud fra en heliumballon under opstigning iført sølvtrikot, styrthjelm og faldskærm - og hvem har i øvrigt muliggjort og betalt den udflugt, han er taget på? Efter eget udsagn hævdede Felix Baumgartner inden springet, at det er væsentligt hele tiden at tage nye udfordringer op, også selvom man risikerer at dø. Man kan vist roligt sige at hans historie kan være med til at fremhæve kontrasten til de to historier om pigerne! Der ligger vel nogle af de samme overvejelser bag Malala Yousafzais mod, om end man kunne hævde at de frihedsgrader hun kan forvalte sit liv under, er noget anderledes og noget mere begrænsede end hvad der gør sig gældende for Felix Baumgartner! Men hvorfor er det sådan? Sagt med andre ord vidner historierne vel om, hvor forskellige verdner vi lever i, og hvor forskellige muligheder forskellige folk har rundt omkring i verden.

Nu er de tre historier kørt i baggrunden. Andre har taget

deres plads. På skoleområdet raser debatten hidsigt i forhold til forslaget om en kommende fælles naturfagsprøve, samarbejdet mellem fagene og ikke mindst forslaget om, at eleverne skal prøves i grupper. I et bredere perspektiv diskuteres "Sort skole" og risikoen for at PISA har været med til at skubbe skoleudviklingen i retning af et gammeldags og forældet skolesystem [3] overfor kreativitet og mulighederne for at opprioritere såkaldte "praktisk-musiske fag" [4], muligvis med regeringens ideer om konceptet "Ny Nordisk Skole" placeret et sted midt imellem [5].

Debatten er vigtig at tage, og det er især vigtigt at fremhæve, at kreativiteten ikke behøver særlige fag for at blomstre. Kreativitet handler, lidt populistisk sagt, bl.a. om at "sætte ting sammen på nye måder", at skabe sammenhænge og at sætte historier ind i nye kontekster. Derfor kan kreativiteten sagtens udfoldes i skolens fag - også selvom nogle lærere skulle føle sig presset over test, prøver og placeringer i PISA. Denne klumme, såvel som den

foregående, og ikke mindst den efterfølgende artikel af dette års bachelorvinder, er eksempler på, at kreativiteten kan udfoldes i fagene i samspillet mellem elever og lærer.

Ditte Marie Pagaard
Fagudvalget

Kilder

- [1] Vourela, Mikkel og Brovall, Sandra: Vi får flere og flere ligegyldige nyheder, Politiken d. 1. november 2012.
- [2] Vourela, Mikkel og Brovall, Sandra: Den perfekte mediastor raser, Politiken d. 1. november 2012.
- [3] Sølund, Sune: Forsker: Den sorte skole er vendt tilbage, Politiken.dk d. 5. november 2012.
- [4] Sørensen, Merete og Austrin, Benny D.: Der skal kreativitet på skemaet, Politiken d. 17. september 2012.
- [5] Henriksen, Lars: Folkeskolen skal tilbage til rødderne, Kristeligt Dagblad, d. 8. marts 2012.

Link til

efteruddannelseskataloget på emu
<http://efteruddgym.emu.dk/>
- Gymnasielærerforeningen.

Ministeriet for Børn og Undervisning og geografi i folkeskolen

Ministeriets fagkonsulent i Geografi:
Keld Nørgaard.
keld.norgaard@uvvm.dk.
Tlf. 20816883.
Følg nyheder på:
<http://www.emu.dk/gsk/fag/geo/fagkonsulent/index.jsp>

STUDIETURE i 2014

Sommer - Irland i 10 dage.

Efterår - Vietnam i ca. 12 dage.

Følg med i GO

og på www.Geografforbundet.dk.

Sira Kjeldal. Foto: Dan Poulsen.

Handlekompetence og entreprenørskab

Af Sira Kjeldal

Geografifaget har vigtige dannelsesopgaver, men på trods af det har jeg oplevet faget som meget begrebsfikseret. Artiklen præsenterer konklusionerne fra min bacheloropgave. Jeg har været optaget af, hvorfor det er vigtigt at udvikle elevernes handlekompetence, og hvordan dette kan ske ved at inddrage kreativitet, innovation og entreprenørskab i geografiundervisningen.

Boks 1.

Geografforbundets bachelorpris

Geografforbundets bachelorpris uddeles en gang årligt til det bedste blandt de indsendte bachelorprojekter, skrevet på læreruddannelsen, i linjefaget geografi. Prisen blev uddelt første gang i 2010 og er siden da blevet uddelt i forbindelse med den årlige Geografweekend. Derfor uddeles prisen nu for tredje gang.

I Geografforbundet leder vi altid efter nye måder, hvorpå vi kan udbrede kendskabet til geografiske emner. Vi vil derfor gerne støtte de nye generationer af geografistuderende på landets professionshøjskoler. Vi belønner årets bedste bachelorprojekt i geografi med Geografforbundets professionsbachelorpris som består af:

- Tre gratis bøger efter eget valg fra Geografforlaget
- Et års medlemskab af Geografforbundet
- Gratis deltagelse i årets Geografweekend

Da jeg skulle vælge linjefag på seminariet, var jeg ikke i tvivl om, at geografi skulle være ét af dem. Verden og folk omkring mig har altid interesseret mig, og den interesse vil jeg gerne give videre til mine kommende elever. Samtidig synes jeg, at faget indeholder vigtige dannelsesaspekter i forhold til at kunne agere som menneske i et globaliseret, senmoderne samfund. Vi påvirkes hele tiden af, hvad der sker omkring os, og hvorfor det er vigtigt at have en forståelse af verden. Her synes jeg, geografi har en særlig rolle at spille. Geografi er for mig et almindelsesfag, som indeholder mange forskellige aspekter. Den del af geografifagets dannelsesopgave, som jeg er særlig interesseret i, og som er udgangspunkt for min bacheloropgave, er handlekompetence forstået som det at være i stand til at tage vare på og ansvar for sit eget liv. Det handler om at være i stand til at møde de udfordringer, man står overfor og træffe kompetente valg, også på det personlige plan. Alt dette vil jeg gerne videregive til mine kommende elever.

Ovennævnte er ikke kun udtryk for idealisme. Udvikling af handlekompetence står centralt i både folkeskolens formålsparagraf og formålet for faget

geografi. På trods af det er den geografiundervisning, jeg har oplevet i mine praktikker, og desværre også den geografiundervisning, jeg selv praktiserede i mit år som uuddannet lærer, inden jeg startede på seminariet, præget af begrebsindlæring og uden opmærksomhed på, hvor vigtigt det er også at udvikle elevernes handlekompetence. Det ærgrer mig, fordi geografifaget har potentiale til meget mere.

Med udgangspunkt i Lars Qvortrup og Ulrich Becks analyse af det senmoderne samfund belyser jeg vigtigheden af at besidde handlekompetence. Herefter undersøger jeg, hvordan man ved at inddrage kreativitet, innovation og entreprenørskab i geografiundervisningen kan udvikle denne hos eleverne. Som baggrund for undersøgelsen inddrager jeg et undervisningsforløb, som jeg har afprøvet i min sidste praktik i Grønland, hvor eleverne skulle arbejde innovativt ved at lave deres eget land (se boks).

På seminariet deltog jeg i valgfaget "Velfærdsinnovation", som gav inspiration til at eksperimentere med kreativitet, innovation og entreprenørskab i relation til undervisningen. Gennem arbejdet med bacheloropgaven har jeg fundet frem til,

at det har nogle klare potentialer i forhold til at tilrettelægge en undervisning med fokus på elevaktivitet, og jeg vurderer, at dét kan være et kvalificeret bud på en geografiundervisning, som kan fremme elevernes handlekompetence.

Opgaven diskuterer også vigtigheden af handlekompetence – er den vigtigere end andre kompetencer og er det en almen eller en specifik kompetence? Desuden diskuteres hvorfor skolen skal beskæftige sig med kreativitet, innovation og entreprenørskab, som jo normalt forbindes med en neoliberal erhvervsrettet tankegang, samt om man overhovedet kan tale om udvikling af handlekompetence og begrebsindlæring som værende modsætninger. Måske er de i virkeligheden hinandens forudsætninger?

Handlekompetence

Jeg anvender Finn Mogensens definition på handlekompetence. Han definerer handlekompetence som en "personlig kapacitet, der indebærer evne og vilje til at afdække handlemuligheder i forhold til samfundsmæssige problemstillinger og på baggrund heraf at handle med henblik på at løse disse" (forkortet).

Handlekompetence er et komplekst begreb, som indeholder både kognitive, sociale, personligheds- og værdimæssige dimensioner. Med den kognitive dimension menes bl.a., at viden er en forudsætning for handlekompetence. Man skal vide noget om et problem for at kunne handle på det.

I forhold til geografifaget er det centralt, at handlekompetence indebærer handling i forhold til samfundsmæssige problemstillinger, som er karakteriseret ved at inkludere menneskelige handlinger. Ifølge Poul Kristensen er det netop forholdet

mellem menneske og natur og menneskets udnyttelse af naturgrundlaget, som er kernen i geografifaget. Som nævnt er udvikling af handlekompetence en central del af både formålet for geografi og i folkeskolens formålsparagraf. Udvikling af handlekompetence er således hele skolens opgave, men det har en særlig betydning for geografifaget.

Handlekompetencens betydning kan ligeledes begrundes ud fra de forandringer, der sker på et samfundsmæssigt plan, hvor det senmoderne samfund byder på menneskeskabte risici (Ullrich Becks Risikosamfund) og hyperkompleksitet (Lars Qvortrup). Både risikosamfundet og det hyperkomplekse samfund er kendetegnet ved, at mennesket

må træffe en lang række valg og leve med konsekvenserne heraf. Derved bliver det endnu vigtigere at have viden og være i stand til at træffe kompetente valg. Handlekompetence er et godt redskab til at overkomme denne udfordring.

Kreativitet, innovation og entreprenørskab

Kreativitet, innovation og entreprenørskab er nyere begreber i en skolekontekst. Gennem et undervisningsforløb bygget op omkring KIE-modellen, hvor eleverne ud fra forskellige geografiske bestemmelser som beliggenhed og klima skulle skabe deres eget land, har jeg undersøgt, om modellen kan bidrage til at udvikle elevernes handlekompetence.

Boks 2.

Undervisningsforløb i Grønland

Undervisningsforløbet tog afsæt i KIE-modellen, hvor eleverne skulle arbejde kreativt, innovativt og entreprenant.

Eleverne fik stillet til opgave i grupper at lave deres eget land. Hver gruppe fik udleveret et verdenskort (uden landegrænser), hvor de skulle indplacere og tegne omrids af deres land. Eleverne fik nogle bestemte geografiske forhold, som landets beliggenhed skulle opfylde. Dette kunne fx være geologiske og klimatiske forhold.

Herefter fik de til opgave at navngive landet, fastlægge byer, bestemme indbyggertal, designe landets flag m.m. Alt sammen under hensyntagen til landets beliggenhed, samt de geologiske og klimatiske bestemmelser, der lå fast på forhånd. Det lagde bl.a. op til diskussioner om beliggenhed af storbyer og overvejelser over, hvorfor byer ligger, hvor de gør.

Herefter blev elevernes lande ramt af forskellige katastrofer. Fx lå ét af gruppernes lande i Sahel-området, og dette land blev ramt af hungersnød. Andre katastrofer var orkan, borgerkrig og jordskælv.

Ideen var nu, at eleverne skulle arbejde henholdsvis kreativt, innovativt og entreprenant med at løse katastrofen. I den kreative fase skulle de vha. forskellige værktøjer til bl.a. brainstorm komme med løsningsforslag. I den innovative fase skulle de arbejde med at udvælge den bedste løsning, og gøre den klar til at kunne blive ført ud i livet, og i den entreprenante fase skulle ideen føres ud i livet.

Det viste sig dog i praksis at være mere kompliceret end som så. I praksis kom grupperne højst til simple løsningsforslag, og de var meget langt fra på noget niveau at kunne føre dem ud i livet. Dette kan bl.a. skyldes katastrofernes kompleksitet, elevernes faglige viden samt mangel på tidligere handleerfaringer.

KIE-modellen er en pædagogisk didaktisk model til planlægning af innovativ undervisning. Den er udviklet af Ebbe Kromann-Andersen og Irmelin Funch Jensen. Modellen består af tre læringsrum: Det kreative (K), hvor det handler om at idégenerere, det innovative (I), hvor ideerne sorteres og værditilskrives med henblik på at kunne vælge den bedste idé og det entreprenante (E), hvor den valgte idé skal føres ud i livet.

Der er mange definitioner af kreativitet, innovation og entreprenørskab. Opgavens forståelse af begreberne afspejler Fonden for Young Enterprises definition:

"Kreativitet kan siges at være evnen til at tænke nyt, få nye idéer. Innovation anses for at være en social proces, hvor muligheder spottes og kreativiteten bruges til at skabe nyt, som er værdifuldt for dig selv og andre. Entreprenørskab er, når der bliver handlet på mulighederne i de gode idéer, og disse bliver omsat til værdi for andre".

Begreberne sættes derved ind i en pædagogisk sammenhæng, hvor innovation handler om værdiskabelse i bred forstand. Entrepenørskab forstås som at føre noget ud i livet og indebærer altså handling. Begrebernes indtog i skoleverdenen er dog blevet kritiseret fra flere sider, bl.a. af Steen Nepper Larsen, som mener, der kommer for meget "dårlig luft" ind i skolen, og at begreberne er udtryk for en neoliberal tanke og til for erhvervslivets skyld. På den anden side kan man argumentere for begrebernes dannelsesmæssige værdier og for, at skolen altid har haft et dobbelt sigte: Menneskedannelsen og samfundsnutten. Jeg har valgt at fokusere på den dannelses- og læringsmæssige værdi i arbejdet med kreativitet, innovation og entreprenørskab.

Der er visse ligheder mellem handlekompetence og arbejdet med kreativitet, innovation og entreprenørskab, bl.a. har begge en klar målsætning om konkret handling. Jf. Finn Mogensen fordrer handlekompetence handling med henblik på at løse samfundsmæssige problemstillinger. På samme måde indeholder entreprenørskabsdimensionen i KIE-modellen krav om, at de ideer, man er nået frem til i den kreative og innovative fase, skal føres ud i livet.

Handlekompetencen indeholder bl.a. en kognitiv dimension, fordi det kræver viden at løse et problem. Uden viden om et problem eller en situation kan man ikke forbedre den. I det innovative læringsrum arbejder eleverne med værditilskrivning, altså med at forbedre den idé, de kom frem til i det kreative læringsrum. Her kommer deres viden om et område i spil, og de må selv søge den viden, de har brug for.

Konklusion

Opgaven har påpeget nogle af de udfordringer, man som geografilærer står overfor i forbindelse med udvikling af elevernes handlekompetence.

For det første må man skelne mellem aktivitet, adfærd og handling. En undervisning præget af elevaktivitet fører ikke nødvendigvis til handlekompetence, der skal handling til. Men handlingen er ikke så ligetil, for hvad er det reelt eleverne skal handle på? Geografifaget indeholder komplekse problemer, fx ulighed i verden og global opvarmning, og det kan aldrig være elevernes opgave eller ansvar at løse disse problemer. Samtidig forudsætter løsning af så komplekse problemer en viden, som det højst kan være et mål for skolen, at eleverne tilegner sig. I arbejdet med komplekse problemstillinger, skal undervis-

ningen derfor heller ikke måles på, hvorvidt det er lykkedes eleverne at løse problemerne, men på dens dannelsesmæssige værdi.

Arbejdet med KIE-modellen imødekommer mange aspekter af handlekompetencen, men løser ikke alle de udfordringer, man som lærer står over for. Udvikling af handlekompetence kræver handleerfaringer, og selvom der er en klar målsætning om handling i det entreprenante læringsrum, oplevede jeg i undervisningsforløbet, at eleverne ikke nødvendigvis når til reel handling. Det afhænger bl.a. af problemets kompleksitet, de handleerfaringer eleverne i forvejen har samt elevernes viden om det pågældende område.

Det leder hen til anden del af min konklusion, nemlig at begrebsindlæringen er ligeværdig med bl.a. handlekompetencen som mål for geografundervisningen, og at de to mål er tæt forbundne. Forståelse for geografiske begreber er en forudsætning for udvikling af handlekompetence i geografi. Samtidig argumenterer bl.a. Hans Henrik Knoop for, at arbejdet med kreativitet har en positiv virkning på elevernes læring og motivation, og at der først for alvor sker læring, når eleverne får ejerskab over deres projekter, som det sker i arbejdet med KIE-modellen. Eleverne får brug for begreberne for at kunne handle på de udfordringer, de mødes af. På den måde kan man sige, at der er et dialektisk forhold mellem begreber og handlekompetence, de forudsætter hinanden.

Sira Kjeldal, folkeskolelærer fra Lærerruddannelsen i Aarhus med linjefag i matematik, samfundsfag og geografi, stud.cand.mag. i Læring og Forandringsprocesser, Aalborg Universitet.

Kilder

Andersen, E. K., & Jensen, I. F.: KIE-modellen - innovativ undervisning i folkeskolen. Odense: Erhvervsskolerne Forlag 2009.

Beck, U.: Risikosamfundet - på vej mod en ny modernitet. København: Hans Reitzels Forlag 1997.

Breiting, S., Hedegaard, K., Mogensen, F., Nielsen, K., & Schnack, K.: Handle <http://www.kultunaut.dk/perl/images/>

nyheder/2012oktober/img_5725.jpg kompetence, interessekonflikter og miljøundervisning. Odense: Odense Universitetsforlag 1999.

Kristensen, P., Kjeldsen, N., Pedersen, O., & Bruun, H. L.: Geografiundervisning. Fagdidaktisk grundbog. København V: Geografforlaget 2011.

Mogensen, F.: Handlekompetence som didaktisk begreb i miljøun-

dervisningen. København NV: Danmarks Lærerhøjskole 1995.

Qvortrup, L.: Det vidende samfund - mysteriet om viden, læring og dannelse. København: Unge Pædagoger 2004.

Vestergaard, L., Moberg, K., & Jørgensen, C.: Effektmåling af entreprenørskabsundervisning i Danmark - 2011. Odense: Fonden for entreprenørskab - Young Enterprise. 2011.

Skovfestival

"Skovene - i din lomme" er en festival, som fejrer verdens skove.

Tid: 19. januar - 10. marts 2013

Sted: Rundetaarns udstillings-sal på Købmagergade 52A, 1150 KBH K

Pris: Entré til Rundetaarn

Åbningstider: tirsdag og onsdag kl. 10-22, alle øvrige dage kl. 10-17 (inkl. lørdag og søndag)

Der er fokus på skovenes mange goder og funktioner, hvorfor vi skal bevare dem og ikke mindst hvad vi kan gøre for at bevare dem.

Det er en festival for børn og deres bedsteforældre, forskere, studerende, virksomheder og for DIG som blot vil glædes og lære om skovene, deres betydning og bevarelse.

Festivalen er bygget op omkring en oplysende fotoudstilling om skovene i Danmark, Polen, Finland, Cambodja, Indonesien og Malaysia. Udstillingen er inddelt i fire overordnede temaer:

- Hvad er en skov?
- Hvorfor er skoven vigtig?
- Hvorfor forsvinder skoven?
- Hvad skal vi gøre for at bevare skoven?

Book allerede nu en gratis rundvisning med undervisningsforløb! Gymnasieklasser, folkeskoleklasser, arbejdspladser, plejehjem og børnehaver kan i festivalsperioden få en rundvisning med undervisningsforløb. Kontakt venligst arrangørerne for yderligere information og booking.

Skovfestivalen "Skovene - i din lomme" byder på en række forskellige events, film, mad og foredrag omkring skove. Kom og vær med til at opleve glæden over skovenes mange goder: Smag på mad fra skovene. Se spændende film og lær om hvorfor vi skal bevare skovene, og hvad der gøres i Danmark og rundt om i verden for skovenes bevarelse.

Arrangementprogrammet vil løbende blive opdateret - følg med og læs mere på hjemmesiderne: www.forestsinyourpocket.org og www.rundetaarn.dk

Kontaktoplysninger på arrangører:

Inger Kærgaard. Mobil: 2421 6691.
E-mail: ingerkaergaard@hotmail.com

Marie Sigvardt. Mobil: 2679 7670.
E-mail: mariesigvardt@gmail.com

GO-skolekonkurrence for landets folkeskoleelever

Konkurrence nr. 17

Lav en Kløversti for jeres nærområde

Foto: Johanne Leth Nielsen

Som man kan læse om i dette nummer af GO, efterspørger Friluftsrådet ideer til Kløverstier i alle byer. Fagudvalget tager Friluftsrådets opfordring op i denne konkurrence.

En Kløversti er en ny mulighed for at kombinere motion og frisk luft med spændende oplevelser i naturen. Læs mere om Kløverstierne på: <http://www.friluftsradet.dk/indhold/friluftsp projekter/kloeverstier.aspx>

I skal I klassen lave jeres eget Kløverstiprojekt. I skal blive enige om en rute i jeres lokalområde, indtegne ruten på et kort, beskrive ruten, dens kvaliteter og hvorfor I har valgt lige netop denne rute. Gå en tur langs ruten og tag undervejs fotos af særlige spotpunkter, som skal markeres på ruten.

Indsend kort med ruten påtegnet, markering af spotpunkter med tilhørende foto og beskrivelser til:

Geografforlaget, Anker Heegaards Gade 2, 3. tv, 1572 København V. Att. Fagudvalget.

Besvarelsen skal være modtaget senest d. 17. januar 2012. Husk at anføre afsender.

God arbejdslyst
Fagudvalget

Vinder GO-skolekonkurrence nr. 15

Vinderklassen af konkurrencen "Kinas befolkning", er 9.V Hanssted Skole. Klassen vinder "Vacciner til 58 børn". Gaven er købt gennem UNICEF og beskytter 58 børn mod at dø af mæslinger og polio. Hver dag dør 380 børn af mæslinger og polio. Vaccination er den eneste måde at beskytte børn mod disse livstruende sygdomme. Polio er næsten helt udryddet takket være en meget omfattende vaccinationsindsats, og forekomsten af mæslinger styrtdykker i takt med udbredelsen af vaccinen.

Læs mere om UNICEFS verdensgaver her: <http://www.verdensgaver.dk/shop/alle-gaverne-17s.html>

Foto: Christina Kürstein.

Hvor er Geografien?

Hermed starter Fagudvalgets seneste initiativ. Vi har valgt at kalde det: "Hvor er geografien?" Fremover vil vi bringe eksempler på, hvor vi støder på geografi i vores hverdag. Tanken er, at vi konkret vil vise hvor aktuelt geografifaget er og komme med ideer til, hvordan faget kan kobles til elevernes omverden.

Ideer til, hvor vi i hverdagen støder på geografi, er meget velkomne.

Første indslag finder vi i en "Go-Card-holder", der hænger mange steder rundt omkring på københavnske cafeer. Postkortet af den afrikanske pige, der gerne vil gå i skole, kan bl.a. sætte gang i en debat om den ulige adgang til uddannelse, 2015-målene, fattigdom, hvad der skaber udvikling, udviklingsbistand og helt konkret konceptet "Operation Dagsværk".

Fig. 1. Det gamle Tbilisi.

Fig. 2. Havnebyen Batumi.

Fig. 3. Kirke og flag.

Fig. 4. Den vestgeorgiske by Kutaisi.

Georgien

– mellem Kaukasus og Sortehavet

STUDIETUR TIL Georgien, 11 dage i oktober 2013

Gennem de sidste 20 år har vi i nyhederne hørt om Georgien, der er halvdelen gang større end Danmark. Landet i Kaukasus Sovjetunionens ferieparadis og vinland, der blev selvstændigt inden for sovjetrepublikkens grænser, men måtte igennem et kup, flere krige om de russisk-dominerede områder Abkhasien og Sydossetien, men også en rosenrevolution, før landet fik de – foreløbige? – konturer, det har i dag.

Landet strækker sig fra de kaukasiske tinder i nord over de grønne dale med middelalderlige kirker og klostre til det muslimske Adjarien med oliehavnen Batumi i sydvest. På rejsen besøger vi hovedstaden Tbilisi, hvor kirker, moskeer og synagogen ligger dør om dør, deltager i en ortodoks gudstjeneste med ikoner og lys og får dermed indføring i kirkens traditioner, ser vandre-reservoiret "Tbilisi Sea" fra sovjetperioden, landets religiøse centrum i Mskheta og Stalins fødested i Gori.

I Kutaisi lægger vi vejen forbi en vingård og undres måske over det futuristiske parlament, der er flyttet herud til det vestlige Georgien. Der bliver også tid til at besøge det lokale gymnasium. I bjergene får vi et indblik i industriens svære omstilling fra sovjetisk planøkonomi til russisk handelsboykot ved en kulmineby.

Rejsen ender ved Sortehavet ved oliehavnen i Batumi, fæstningen i Gonio, botanisk have og hovedmoskéen i det muslimske Adjarien ved grænsen til Tyrkiet.

Læs endvidere mere udførligt dagsprogram på Geografforbundets hjemmeside, www.Geografforbundet.dk

Rejsen er relevant for lærere i samfundsfag, geografi og historie.

Pris: 13.995 kr. Prisen dækker fly t/r, trestjernede hoteller, dansk ekspertrejseleder, bus / tog, lokalguide, halvpension. Eneværelsestillæg 1.995 kr.

Depositum på 1.845 kr. bedes betalt senest den 1. april 2013, det resterende beløb skal betales medio august.

Betaling sker via www.Geografforbundet.dk

Faglig leder: Rejseleder er Allan Have Larsen, cand.mag. i russisk og religionsvidenskab, med stor rejseerfaring og studier i Georgien bag sig og bl.a. tidligere dansk lektor i Skt. Petersborg. Allan har i flere omgange boet i Georgien i 90'erne og har siden besøgt landet mange gange. Allan taler flydende russisk.

Turansvarlig: Lise Rosenberg, kursusudvalget. Skriv til Lise for yderligere informationer og send meget gerne en mail til lr@geografforbundet.dk ved tilmelding. Telefon 2239 7777.

Arrangeret af Akademisk Rejsebureau.

Fotos af Akademisk Rejsebureau.

Vil du læse GO på nettet?

**Så bliv bruger
på Geografforbundets hjemmeside:**

<http://geografforbundet.dk/register.html>

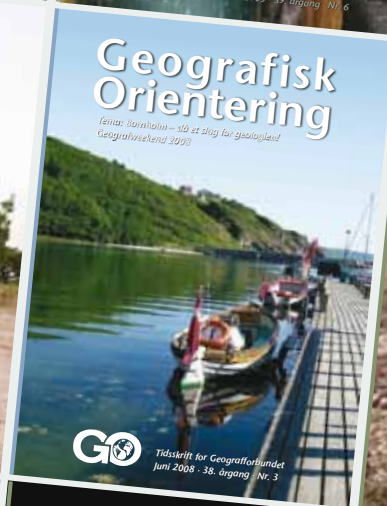
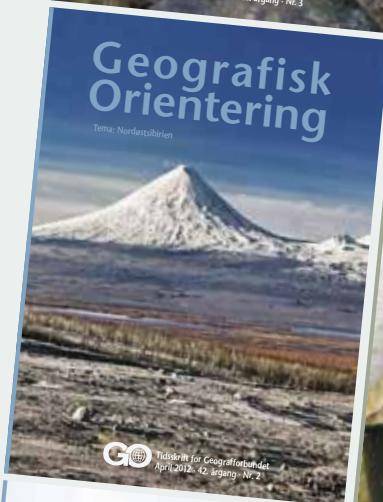
Vejledning i oprettelse af nye brugere:

Indtast dit medlemsnummer
(se adressefeltet på bagsiden af GO)
samt kodeordet (se kolofonen i GO)
- så finder vi dig frem fra medlemsdatabasen.

Herefter skal du indtaste den e-mailadresse,
som du fremover skal bruge til at logge ind
her på hjemmesiden sammen med et
password, som du selv vælger.

Har du problemer

så kontakt vores webmaster:
ncb@geografforbundet.dk

Kom til regionalmøde om digitale læremidler

Geografforbundet inviterer medlemmer og andre interesserede til regionalmøde om digitale læremidler.

TORS DAG D. 17. JANUAR 2013 – KL. 17-19

Regionalmødet afholdes et centralt sted i København.

Der indgår forfriskninger og lidt godt til ganen.

Læs mere og tilmeld dig på www.geografforbundet.dk

(Tilmeldingfrist senest den 7. januar 2013).

På mødet vil Geografforbundets forlag Geografforlaget præsentere flg. nye digitale læremidler:

GO KORT

Danmarks største digitale kortportaler til hhv. 1.-6., 7.-10. og gymnasiet. Få ideer til, hvordan portalernes mange digitale kort, temasider, opgaver og test kan bruges i undervisningen.

iXPLORE

iXplore er en ny generation af digitale systemer til natur/teknik, geografi, biologi og fysik/kemi. *iXplore* giver mulighed for at undervise med et komplet interaktivt fag-system med progression og sammenhæng i naturfagsundervisningen fra 1.-9. klasse. På mødet vil du få en præsentation af systemernes mange ressourcer og forslag til, hvordan du kan bruge dem i din undervisning.

REGIONAL KONTAKTPERSON:

Lise Rosenberg

lr@geografforbundet.dk

Læs mere på

www.geografforbundet.dk

Fotos: Jeppe B. Nielsen fra Amagerbladet, Naturstyrelsen og Naturplan.

Deltag i ekskursion til Vestamager

Tid: Lørdag den 6. april 2013, kl.
10.30-13.00

Sted: Naturcenter Vestamager
v/ Naturvejleder Jes Aagaard

Omkring det inddæmmede Vestamager er der i tre år blevet arbejdet på ét af Danmarks største klimatilpasningsprojekter. Diget er i dag forhøjet med ca. 2 m. Faktisk er der bygget et helt nyt dige inde bag det gamle dige. Der er mange interesser på spil, hvis stormflod og oversvømmelser skulle melde sig. Diget sikrer store samfundsværdier såsom byområder, infrastruktur og natur. Projektet er første led i at sikre hele Amager og Københavns Kommune og udgør ét eksempel på tiltag, der i fremtiden bliver nødvendige for at klimasikre store samfundsværdier.

Projektet har samtidig skabt en fantastisk mulighed for at åbne en kyststi på den gamle digekrone – en strækning, der tidligere lå som en del af et lukket fuglereservat. Det er nu muligt at cykle, rulleskøjte eller gå fra Islandsbrygge langs Kalvebodløbet helt ned til Kongelunden, en naturskøn strækning på 14 km. Stien har forbindelse til ydermere 60 km stiforløb over Kalvebodbroen og nordpå ad supercykelstien langs Vestvolden og sydpå til Dragør.

Alt i alt et godt eksempel på hvordan klimasikring kan gå hånd i hånd med andre grønne og rekrea-

tive formål. Det nye dige og den nye kyststi blev officielt indviet den 17. august 2012 af Miljøminister Ida Auken.

Læs mere på lænken:

<http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/Naturprojekter/Projekter/Vestjylland/Engfugle/vestamager/default.htm>

Praktiske tider:

Kl. 10.30 Vi mødes ved nedgangen til Metroen på Kgs. Nytorv – for enden af Strøget.

Kl. 10.40 Afgang med Metroen – M1 – grøn linie mod Vestamager. Metroen kører hvert 4. min., det tager 11 min. fra Kgs. Nytorv til endestation.

Kl. 11.00 Naturcenter Vestamager møde med Naturvejleder.

Pris: 50 kr. pr. deltager. Betaling ved fremmøde. Husk fornuftig påklædning og medbring madpakke.

Alle fotos: Ivan Jacobsen

Tilmelding på Geografforbundets hjemmeside, www.geografforbundet.dk.

Kontakt: Turleder Nikolaj Bunniss, ncb@geografforbundet.dk

Bornholm – lejrskolebogen.

Troels Gollander, Møllen Multimedia, 2011. – 32 s. ill. i farver. – 125 kr. / Rabat ved køb af classesæt. **F**

Dette er bogen til de skoleelever fra 6.-9. klasse samt deres lærere, som står og skal på lejrskole til Bornholm. Man får et kort og præcist indblik i, hvad øen kan tilbyde som lejrskoledestination. Forfatteren er ingen ringere end én af de geografiske gurer, men denne gang er der dog mere vægt på det historiske.

Bogen indledes med et kort over øen. Dette kort er omdrejningspunktet for bogens øvrige opslag, da læseren nemt kan få et overblik over, hvor de forskellige lokaliteter er placeret. Øen bliver præsenteret på en sober måde, og som læser får man et spændende indblik i både det historiske, det unikke og det geologiske perspektiv på øen. Alle tekststykker er ekstremt overskuelige, og der er flotte farvefotos dertil. Derudover kan man på forfatterens hjemmeside høste yderligere viden, finde mere faglig læsning med dertilhørende opgaver, diverse kort over øen samt nyttige links, når man skal planlægge en lejrskole.

Det er en fin overskuelig bog for eleverne, men som underviser kan det blive nødvendigt at søge yderligere information – især indenfor det geologiske felt.

Birgitte Maren Søegaard

Folkeskolelærer med geografi som linjefag

Boligformer, livsstil og ressourceforbrug:

Susanne Bruun Jakobsen og Klaus Bonderup. Det Økologiske Råd, 2009. – 40 sider ill. i farver. – 10 kr. **FG**

Hæftet beskriver 7 familiers forskellige måder at bo på, og hvorledes disse 7 cases influerer på ressourceforbruget og CO₂ udledning. I hæftets 7 kapitler introduceres vi for forbrug og energi samt en vision om, at vores energiforbrug må reduceres set i forhold til klimaændringerne. For hver af de 7 boligformer, som må betragtes som at være repræsentativt for den danske boligmasse, beskrives el, varme, transport, vand og andet, ovenstående sammenlignes med landsgennemsnittet. Dernæst følger 18 sider med fakta om el- og varmekonsumet i boliger efterfulgt af fakta om transport og vandforbrug. Fakta afsnittet slutes af med udledning af CO₂ og beregningsmetoder.

Det bedste i hæftet er elevopgaverne, som desværre kun udgør 2 sider, til gengæld vil jeg mene, at opgaverne er det, der gør hæftet anvendeligt i folkeskolens 9. klasser/gymnasiet i fx et tværfagligt forløb i fagene geografi og fysik/kemi. Specielt siden med opgaver om klassens eget forbrug er en øjenåbner og får typisk eleverne i en 9. klasse til at tænke over deres eget energiforbrug.

Michael Palmquist

Uddannet geograf fra KU og folkeskolelærer

På tur til Universet.

A. Andreasson. Alinea, 2010. – 32 s. ill. i farver. – 130 kr. (Elevbog). – 48 s. – 361 kr. (Lærervejledning inkl. kopisider). (På tur til...) **F**

På tur til Universet er til klassetrinnet 1.-2. klasse. Som titlen antyder handler bogen om universet. Eleverne kommer til at arbejde med solen, månen, planeterne, nat/dag m.m. Elevbogen er tænkt i arbejdsopdeling "hjemme, ude, hjemme". Idéen er, at eleverne får en introduktion i klassen, indsamler data ude, og til sidst evaluerer arbejdet i klassen. Under alle faserne er der tilknyttet praktiske og undersøgende øvelser, og eleverne får udleveret tilhørende kopisider. Kopisiderne i lærervejledningen vil jeg generelt kritisere for at have for lidt skriveplads til elevernes håndskrift i 1.-2. klasse. Bogens layout er flot, med en masse illustrationer og øvelsesbokse. Teksten er opstillet i spalter med få ord på hver linje. Materialet virker meget ambitiøst og fagligt skudt over mål, når man tænker på elevernes abstraktionsniveau i 1.-2. klasse. Fx forklaringen på den mørke nat "Det er fordi Solen kun går lidt ned bag horisonten om sommeren. Men langt ned om vinteren. Horisonten er den yderste linje du kan se af Jorden, fra hvor du står." Det kræver, at eleverne skal kunne forestille sig horisonten, og hvad der sker.

Simona La Fata

Lærer med linjefag i N/T og geografi

Medlemskontingent for 2012-2013:
Almindeligt medlemskab: 300 kr.
Familie (par): 400 kr.
Studerende: 175 kr.
Institutioner, skoler o.lign.: 525 kr.

Henvendelse om medlemskab/abonnement mv.:
Geografforlaget,
Anker Heegaards Gade 2, 3. tv., 1572 København V
Tlf. 6344 1683
e-mail: go@geografforlaget.dk
Hjemmeside: www.geografforbundet.dk

Redaktion
Ansvarshavende redaktør og annoncetegning:
Maja Enghave, 3025 2013
Gamlevældvej 42, 3760 Gudhjem
e-mail: mek@geografforbundet.dk

Redaktion fra og med GO nr. 1 2013
Ansvarshavende redaktør og annoncetegning:
Andreas Egelund Christensen, 2670 8038
Sortedam Dossing 101, 3. sal-1, 2100 København Ø
e-mail: aec@geografforbundet.dk

Iben Højsgaard, 2119 4958
Morten Hasselbalch Nielsen, 6166 6232
Michael Helt Knudsen, 2991 4238

Anmelderredaktør:
Hans M. Christensen,
Overbyvej 1, 6000 Kolding
7553 9162 / 2148 0386
e-mail: overbyvej1@stofanet.dk

Annoncepriser:
1/1 side: 9.000 kr.
1/2 side: 6.000 kr.
Andre formater: 3.000 kr.
Se endvidere annonsecarket på hjemmesiden.

Deadline for 2013 er 1/2, 1/5, 1/7, 1/9 og 1/11
GO udkommer medio marts, juni, august, oktober og december
© Geografisk Orientering (GO)
Ikke-kommerciel udnyttelse tilladt med kildeangivelse

Kode til registrering på forbundets hjemmeside:
1971GO2008.

Layout og omrydning:
Ivan Jacobsen, Engmosen 2, 6470 Sydals, 2022 8637
Tryk: BB Offset. Oplag: 2600
ISSN 0105-4848

Geografforbundets Styrelse
Formand: Erik Sjerslev Rasmussen,
Sortbærvej 53, 8600 Silkeborg, 8684 5058
e-mail: esr@geografforbundet.dk

Næstformand: Ditte Marie Pagaard, 2462 9099

Kasserer: Jens Korsbæk Jensen
Acaciavej 5, 1867 Frederiksberg C, 3141 1767
Giro (kontingent): 3178048

Kursusudvalg:
Formand: Lise Rosenberg, 4364 1319 / 2239 7777
e-mail: lr@geografforbundet.dk
Jeanne Grage, 2390 1966
Pia Legind Larsen, 2297 9755
Mette Starch Truelsen, 4921 6021

Fagudvalg:
Formand: Henning Lehmann, 3871 2640
e-mail: hl@geografforbundet.dk
Ditte Marie Pagaard, 2462 9099
Nikolaj Charles Bunniss, 5353 9335
Christina Kürstein, 3031 7004
Klaus Østergaard, 2216 2865

Forlagsbestyrelse:
Formand: Jørn Asmussen, 4174 3633
e-mail: ja@geografforbundet.dk
Erik Sjerslev Rasmussen, 8684 5058
Pernille Skov Sørensen, 5416 6210
Henriette Lanter-Mortensen, 4426 2261
Jens Korsbæk Jensen, 3141 1767
Bo Hildebrandt, 5943 9143 (ekstern)

Regional kontaktperson:
Lise Rosenberg, 4364 1319 / 2239 7777
e-mail: lr@geografforbundet.dk

Naturgeografi – vores verden.

J. Mangelsen, A. N. Kristiansen, A. Andreassen Kortnum og A. Teglgård Kjær, Geografforlaget, 2011. – 320 s. ill. i farver. – 380 kr. **G**

Naturgeografi – vores verden sigter mod undervisningen i naturgeografi i de gymnasiale uddannelser, men kan med fordel læses af enhver, der har interesse for faget.

Bogen er delt i to dele, første del består af et varieret udvalg af naturgeografiske temaer og anden del indeholder fagets kernestof.

De ti temaer indeholder alle aktuelle problemstillinger, såsom klimaændringer, globalisering, olieressourcerne, byudvikling, regnskovenes fremtid, sult i Afrika, vulkaner, Jordanfloden - et brændpunkt, blæst og vindmøller og landbruget som bæredygtigt erhverv.

Til at understøtte disse emner er der følgende syv kernestof-områder: Geologi, landskabet, vejr og klima, vand, energi, bæredygtighed og udvikling i rige og fattige lande. Niveauet er fint ramt og bygger ovenpå den viden, som det må forventes at eleverne har efter folkeskolen.

Bogen er lækkert sat op med flotte fotos og masser af fine illustrationer, kort, grafer og diagrammer. Hvert emne har en farve, hvor sidetallet også står, det gør det både nemt at bladre og overskueligt at se, hvor lange de enkelte afsnit er. På trods af de mange informationer er der ro på siderne.

Bogen findes også som i-bog.

Jytte Pedersen
Folkeskolelærer med linjefag i N/T og geografi

Udnyttelsesret til billeder i GO

Ved indsendelse af fotos til GO-redaktionen giver afsender Geografisk Orientering ret til ikke-kommerciel udnyttelse i det trykte blad samt den tilhørende netversion. Honorering sker efter aftale.

Læremidler til naturgeografi og geografi

GYMNASIET / HF

GO KORT TIL GYMNASIET – Danmarks største digitale kortportal

Indeholder over 300 kort og bl.a. temasider, digitale kortværktøjer og GIS-opgaver. *GO Kort til gymnasiet* indeholder også en stor samling historiske kort. Kortportalen er webbaseret, udvides løbende og kan bruges på alle iwb's og på pc, mac og android-tablets.

Bestil en måneds gratis prøveabonnement på
www.geografforlaget.dk

NATURGEOGRAFI – vores verden

Anmelderrost grundbog med fokus på en tilgængelig formidling af det faglige stof. Indeholder både emneafsnit og kernestof, som giver mulighed for emne-baseret undervisning med ind-dragelse af de faglige discipliners kernestof. Måltrettet C og B-niveau på STX samt til geografi på HF. Nu i 4. oplag!

POST

PP

DANMARK

Magasinpost B
ID NR 46670

ISBN: 978-87-7702-855-7

9788777028557